

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання. № 289, липень, 2018

Квітка папороті,
Ігор Гойняк

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Література і цивілізація – форми людської гармонії*
- ❖ *Забута письменниця Сидонія Никорович*
- ❖ *Мотив Трьох Грацій у віршах Шевченка: ДОЛЯ, МУЗА, СЛАВА*
- ❖ *Молитви і псалми Тараса Шевченка*
- ❖ *Кілька думок про літературну критику Михайла Михайлюка*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XLI)*
- ❖ *Відійшов у вічність Михайло Мачока*
- ❖ *Наш друг Василь Довгий піднявся в небеса*
- ❖ *Буковинські трафунки*
- ❖ *Костіка III-ий (Із циклу ПРОМАХИ)*
- ❖ *Бляшаний Христос (Уривок з роману)*
- ❖ *Дикий рай (Уривок з повісті)*
- ❖ *Полянські звичаї і традиції (Свальба)*
- ❖ *Івана Купала*
- ❖ *Українські купальські легенди*
- ❖ *Дитячі сторінки*

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІТЕРАТУРА І ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ФОРМИ ЛЮДСЬКОЇ ГАРМОНІЇ

«З цивілізації може взяти хто скільки захоче,
а з літератури стільки, скільки зможе...»

**Константін Нойка,
румунський письменник і філософ**

Література, культура взагалі й цивілізація як у філософському підході, так і в загальному значенні – поза деномінаційними полеміками, вони взаємопроникні, залежать одна від одної і взаємно зміцнюють одна одну. Ще з часів Аристотеля проводилося зіставлення літератури з цивілізацією, наукою, а також іншими видами мистецтва. За теорією наслідування можна, слідом за Аристотелем, специфіку літератури вбачати в тому, що вона розповідає про те, що могло би бути, як про правду, на відміну від історії, яка розповідає лише про факти, що були. Завдяки людським (одухотвореним) зусиллям примітивність і природне обдарування перетворюються на літературний продукт. Профанський світ (за А.-В. Геннепом) набирає священного змісту, стає процесом, який допомагає людині гармонійно інтегруватися в свою гуманність. Після формування характеру – лагідної вдачі (як писав Павло Глазовий: «Ми злом не платимо на зло./ Такої лагідної вдачі/ Ні в кого в світі не було...») стосунки людини зі світом, зі своїми ближніми, а також із собою набирають нового забарвлення і перспектив, – аспектів, які фактично відображені безпосередньо в цивілізації. Цей термін створений французькими раціоналістами. Поза межами антиномій, які завдячують швидше семантично-теоретичним відтінкам, спенглерівським смислам – неоромантичним чи сучасним, – ці два поняття знаходимо як на аксіологічному рівні, так і в соціальній, практичній формі, властивій людським проявам. Звичайно, поняття культури можна історіювати послідовно й поділити на сегменти, з яких вона складалася від початку; ці сегменти можна синтезувати також із соціально-історичної точки зору.

Література акумулює в собі людські знання в їх найвищому ступені, і саме завдяки їм людина стає здатною пізнавати різні аспекти суспільства,

знайомитися з різними його сферами. Крім того, література виховує силою конкретного прикладу, сенсифілізує і стає способом релаксації. На щастя, ще є люди, які вважають літературу необхідним магнічним всесвітом, без якого не можна жити. Людина від народження цікавиться оточуючим її світом, вона прагне орієнтуватися в навколишньому середовищі, і саме література стає тим інструментом, який задовольняє ці її бажання, водночас вона стає також сильним інструментом і для батьків та вчителів, допомагаючи їм у вихованні та становленні характеру дитини. Вона сприяє розширенню горизонту знань дитини, формуванню багатого та барвистого словника, вчить правильного літературного мовлення, виховує естетичні почуття. Діти, як і дорослі, мають особливу схильність до певних жанрів літератури, з якою резонують емоційно.

Іншою важливою особливістю літературного твору є поєднання етичних цінностей (теоретичних та моральних) з естетичними. Завдяки вічному конфлікту «добро-зло» читачам пропонуються позитивні чи негативні моделі життя. Сьогодні ми живемо в час, коли телебачення та Інтернет проникають у життя кожного з нас, негативно впливаючи на розвиток дитини, на пробудження інтересу до чудового світу літератури (історій, казок та поезій), що є однією з головних цілей літератури. Більше того, література – це спосіб вираження почуттів, досвіду або понять про світ та життя в художній формі, таким чином вона забезпечує зв'язок між нами та минулим, пізнанням відомих історичних особистостей.

У сучасному суспільстві роль літератури настільки ж важлива, як і роль релігії чи науки. Тому що література, якщо, звичайно, вона серйозна, репрезентує людську специфіку на найвищому рівні, стимулює чуттєвість і виховує на конкретних прикладах.

Сучасне суспільство глибоко диференційоване, часто розділене протиріччями, нерівнозначне з точки зору соціального розвитку і саме тому нерівне й з погляду культури та її сприйняття.

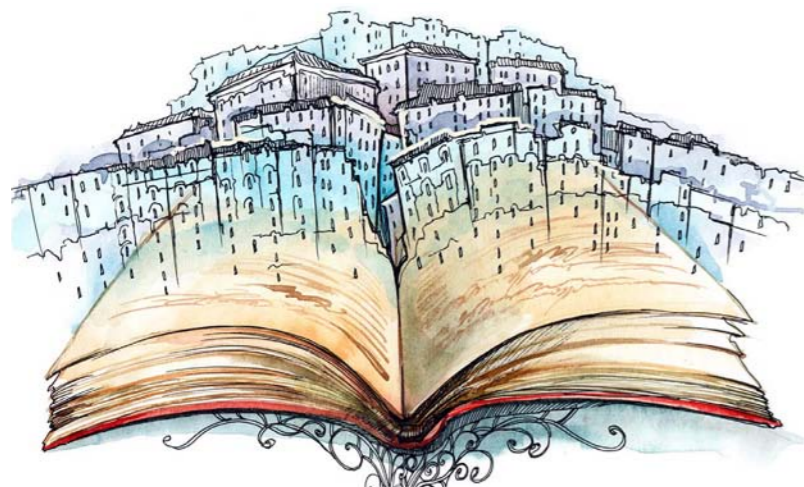
(Продовження на 4 с.)

ЛІТЕРАТУРА І ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ФОРМИ ЛЮДСЬКОЇ ГАРМОНІЇ

(Продовження із 3 с.)

Літературу – знову підкреслюємо, що маємо на увазі лише справжню літературу, а не її побічні ерзац-продукти, – яка відображає взаємини індивіда із суспільством, не можна розглядати як унітарну систему (як абстрактні науки, які мають тенденцію до відкриття законів). Літературне явище має бути глибоко диференційованим, тенденція літератури – це не вибирати і не надавати емоційного напруження законам чи представляти закони через почуття. Це не означає, що література не в стані відкривати закони. Вона може відкрити нові закони, письменники не раз були попередниками наукових відкриттів, однак основною метою літератури є передача через почуття, як акту совісті, законів природи, особливо законів людської природи. Звідси випливає освітня сила літератури – не маємо на увазі спонтанну трансформацію та модифікацію читача, а, завдяки почуттям, усвідомленого вибору читача найкращого варіанту в житті, прагнення до благородства й душевних висот. Отже, роль літератури в сучасному суспільстві надзвичайно важлива.

Сучасний літературний всесвіт надзвичайно різноманітний, динамічний та захоплюючий. Йдеться про той пласт літературної тектоніки, який, на жаль, не беруть до уваги «чиновники» наших днів і який у більшості випадків ігнорований. Це дуже складний пласт, і хочемо ми цього чи ні, він є частиною сучасної літератури. З його допомогою ми прагнемо якомога красномовніше, професійно, художньо-педагогічно, морально й творчо звернути увагу на духовний аспект цього художнього явища в бурхливому морі сучасного життя, на його роль у соціальній та культурній сферах.

У цьому контексті ми підтверджуємо справжню літературну морфологію, яка є базою сучасної літератури, морфологію, яка є частиною загального розгортання сучасного літературного явища. Це динамічна еволюція, з появою та зникненням авторів, заголовків, видавців, тенденції старих або новітніх жанрів, «літературних експериментів», класичних або сучасних модерністських стилів, спробами поєднати стилі та течії для створення нових стилістичних ефектів, оригінальних емоцій тощо, – все це є частиною картини, яка репрезентує другорядну літературу. Це не евфемізм, не зневажливий вислів, це реальність, з якої ми хочемо почати і яку запрошуємо вас прийняти без будь-яких упереджень. Ми намагаємося демонтувати й скасувати старі засади й замість них впровадити ідею та відповідну поведінку, яка доказала б, що сила літературної «нації» не лише в тих, хто на самому верху, а в спільних зусиллях з тими, хто підтримував їх і на кого вони покладалися, щоб добратися до літературних вершин і втриматися там.

Отже, така література є і, безсумнівно, вона доступна. Вона транслюється, має прихильників, спонсорів, читачів, тобто цінюється і навіть, хоча й досить «сором'язливо», є нині популярною. Тоді виникає запитання: чому ж ця література не визнана «офіційно»? Чому її сприймають лише в позиції, яка виправдовує деякі ієрархії, що стали самі по собі непроникними? Адже загальна динаміка сучасної літератури породжується також завдяки цій творчій силі, завдяки письменникам, які працюють на ниві слова. Між ними є різниця як за цінністю, так і за досвідом та самовідданістю, одним іноді бракує редакційної орієнтації або мають забагато гордості та честолюбства, інших гнітить розчарування та відмови, але все це вписується у правила гри, літературної гри.

Ніхто не народжується поетом чи письменником. Щоб стати добрим письменником, потрібно пройти довгий і нелегкий шлях. Інколи повний мук і розчарувань. Звичайно, ми не беремо тут до уваги геніальність, яку часом можна й не помітити відразу. Певним є лише той факт, що «середні» творчі зусилля спонукають до цієї появи, такі величезні літературні зусилля свідчать про ерупцію... Нутро вулкана кипить, ерупція

9 ЛИСТОПАДА – ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В РУМУНІЇ

4 липня цього року Палата депутатів Румунії прийняла законопроект про проголошення 9 листопада Днем української мови. Проект закону був розроблений і внесений на розгляд Парламенту депутатом від української меншини і головою Союзу українців Румунії Миколою-Мирославом Петрецьким.

Законом передбачене щорічне проведення в місцевостях компактного проживання осіб, які належать до української меншини Румунії, різноманітних культурних заходів з нагоди святкування української мови, центральні та місцеві органи державної влади, а також зацікавлені неурядові організації матимуть можливість надавати матеріально-технічну та фінансову допомогу при організації таких заходів. Крім того, в навчальних закладах, де вивчається українська мова, можуть організуватись культурні заходи, приурочені цьому святу.

неминуча, і все лише питання часу... А час, особливо в літературі, – поняття відносне.

Нині читач у будь-якій точці світу, через переклади, має можливість ознайомитися з найновішою сучасною літературою, надзвичайно різноманітною, з широким спектром сюжетів, які можуть задовольнити різні смаки і тенденції – поєднанням стилів та пропозицій, відтворенням або відмовою від різних стилістичних рішень та тлумачень. Усе це здається настільки широким, що може навіть здатися непристойним, образливим або й налякати пересічного читача. Однак читач має можливість вибирати, а з-поміж вибраного розпізнати найцінніше. Звичайно, літературною критикою теж не варто нехтувати, вона виконує роль вказівника і підтверджує вибір читацької публіки, сприяє її поглибленню або переорієнтує громадську валоризацію на справжній горизонт універсальних цінностей. Між письменником, читачем та літературною критикою має бути рівноправне й унітарне спілкування, інакше цей цінний тетрапод, який встановлює вартість літературних творів, втрачає свій сенс і мету.

Цей тетрапод, по суті, є елементом стабільності класу середньої сучасної літератури – *middle class*'у (в українській мові, на жаль, слово «середній» за конотаціями набагато ближче до посередності, ніж до цінної середини), який, своєю чергою, є взаємозв'язком між дебютантами – «молодим пером», можемо їх і так назвати, та провідними письменниками національної та світової літератур. Ніхто не має права – насмілимось розвинути цей імператив – втручатися або замінити цей цикл ... натурально письменницький, творчий, незалежно від того, яку націю, організацію чи спілку, асоціацію чи профспілку він представляє.

«Суспільство, яке складається лише з багатіїв та люмпенів, не маючи *middle class*'у, – безнадійно

хворе. Це стосується й літератури. Штучна дихотомія, якою послуговується наше літературне експертне середовище, призводить до абсолютно викривленої ситуації, коли, приміром, на високій полиці опиняється Сергій Жадан, а на низькій – Марина і Сергій Дяченки, коли Юрій Винничук стоїть поряд із Оксаною Забужко, а Ірен Роздобудько – поряд із Люкою Дашвар. Тоді як *middle class*, тобто основна й найвагоміша частина соціальної піраміди в українській літературі, на щастя, таки існує», – зазначає в одній зі своїх статей Яна Дубинянська.

Ці форми організації спрямовані на заклик до творчої сили її членів, для представлення їхніх інтересів стосовно третіх сторін, а не для встановлення ієрархії за межами своєї групи чи для того, щоб сприяти або руйнувати доступ будь-якого творця в тому чи іншому напрямі.

(Далі буде)

Використана література

1. Ioan. F. Pop, *Cultură versus civilizație*, <http://www.contributors.ro/cultura/cultura-versus-civilizatie> (консультовано 03.03. 2018).
2. Nichita Stănescu, *Rolul literaturii* у томі *Respirări*, Editura Sport-Turism, Bucureti, 1982.
3. Dan Șalapa, *apel către middle class-ul literaturii românești contemporane*, https://ecreator.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=4635:apel-catre-middle-class-ul-literaturii-romanesti-contemporane&catid=16&Itemid=118 (консультовано 03.03. 2018).
4. Bianca Olănescu, *Importanța literaturii în viața omului*, în «Pro Expres de Drăgășani», 24 septembrie, 2015.
5. Яна Дубинянська, *Middle class*, ЛітАкцент, <http://litakcent.com/2011/03/17/middle-class/> (консультовано 03.03. 2018).

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Забута письменниця Сидонія Никорович

(Продовження з № 288)

Біографічні відомості про Сидонію Никорович періоду Першої світової війни надзвичайно скупі. Про деякі факти з її життя і творчості можна довідатися лише опосередковано, здебільшого з листування Ольги Кобилянської та Миколи Євшана. У ньому неодноразово підкреслюється важливість листовного спілкування письменниць і літературного критика. Так, Микола Євшан писав Ользі Кобилянській: «Не маєте поняття, як урадувала мене Ваша відповідь на лист, а відтак картка Ваша і п. Гнідої. Се, повірте, найкраща хвилинка за весь час пережитий в уніформі. І я дуже а дуже жалую, що скорше не поспробував написати до Вас, було би не так сумно. Але я вже був зовсім зневірився: далекий від людей, я махнув рукою на все і не старався підтримувати зносин з людьми. Що Ви про мене пам'ятали все, того я був певний і се мені вистарчало. Але пробудила мене своїм листом п. Гніда і я тоді написав Вам. Тепер частіше, як коли, згадую дорогих мені людей, вільний час віддаю мріям про них. Хотів би ще раз всіх їх побачити, віддати їм до решти всю душу і любов, а тоді – все одно»¹.

Натомість і Ольга Кобилянська вказувала на особливе значення листування з Миколою Євшаном. Вона переймалася здоров'ям і настроєм свого молодшого приятеля, морально підтримувала його, розуміючи, як нелегко незвичний до військової служби людині долати воєнні знегоди, висловлювала свою готовність зробити все, щоби йому, «хоч на часок стало легше на душі»², раділа, коли він після важкого поранення знову став у стрій. В листі від 12 травня 1916 р. вона писала: «Хоч і моя картка не принесе Вам жадної новини, або новостей, або і розради, але знайте хоч те, що є люди, що за Вас не забувають, Вас люблять і цінять, і щиро бажають, щоб Ви все могли перебути і перенести, і остатись здоровими, бо Ви нам такі потрібні!»³. Наведені факти свідчать, настільки міцною і щирою була дружба Ольги Кобилянської і Миколи Євшана. Такі ж по-приятельськи чистосердечні стосунки поєднували й Сидонію Никорович та Миколу Євшана. Як стало відомо з архівних джерел, між ними велася тривала

переписка, котра сьогодні могла б дати чимало цінного матеріалу для встановлення багатьох фактів з біографій обох митців, однак, на жаль, її безповоротно поглинуло воєнне лихоліття.

Для Ольги Кобилянської та Сидонії Никорович Микола Євшан був не лише видатним літературним критиком, першорядним знавцем світової літератури й філософії, а й передовсім – надійним другом. «Ми тому чоловікові в літературнім світі дуже багато винні. Він був наш рицар, він нам помагав, він подавав нам все свою помічну руку і тягнув нас з буденщини, з сірости дня по щаблях культури до сонця»⁴, – відзначала Сидонія Никорович, маючи на увазі себе й Ольгу Кобилянську.

З тих листів, що їх надсилав Микола Євшан на Буковину, його друзі взяли «багато людських, громадянських і письменницьких чеснот»⁵. Мабуть, існувало й чимало іншого, а головне – довірливих розмов на мистецькі та політичні теми, що дало підстави Сидонії Никорович написати: «Найкращий пам'ятник поставив собі сам Микола Євшан за свого життя в нас на Буковині. Він посіяв свої ідейні думки в серця своїх друзів-приятелів, а ті думки розвиваються далі й стають ділами»⁶. Очевидно, саме Микола Євшан посилив патріотичні почуття Сидонії Никорович, розпалив у її душі вогонь боротьби за велику національну ідею, допоміг зрозуміти безліч питань, які стосувалися історії України і її політичних перспектив.

У листуванні Ольги Кобилянської, Миколи Євшана та Сидонії Никорович однією з найважливіших була тема України. Найбільше уваги приділялося Києву, де вирішувалася доля Української держави. Микола Євшан детально аналізував перебіг столичних подій і про свої враження повідомляв на Буковину. Особливо його схвилювала ситуація довкола державного перевороту 29 квітня 1918 р. і утворення Гетьманату Павла Скоропадського. У листі до Ольги Кобилянської від 10 червня 1918 р. він зізнався: «...Найбільше вбила мене звістка про переворот в Києві з 29 цвітня. Се такий страшний для мене удар, що я від того часу ради собі не можу знайти. Я був, очевидно, приготований на всякі труднощі, але на такі річі – ніколи! Ви пишете, що се етап

переходовий. Та й я так думаю, але се мені не потіха. Се етап переходовий до гіршого ще, що прийде»⁷. І далі автор листа вказує на причини такої оцінки: «Коли було що гарного і відрядного в будованню укр[аїнської] державности, то вже минуло. Тепер часи «руїни». Я не вірю і не можу вірити в те, аби теперішнє правительство (уряд Павла Скоропадського. – В. А.) було хоч трохи українським – се свідомі русифікатори, що обставинами примушені називати себе українцями, але в дійсності давлять все українське і ждуть на відповідний момент, аби виявити правдиву свою натуру. І се не сумно ще. Найгірше болить мене те, що знайшлися поодинокі люди, – що кажу, вся Галичина! – що пішли під покров гетьмана, сподіючись на його ласку. Найстрашніше те, що наша публіка вірить таки в те, що гетьман випише в газетах, і Україна спить тоді, як спілка кровопійців кров з неї точить»⁸. Єдиним політичним діячем, який показав себе «в той поганий час» гідним українцем, був, на думку Миколи Євшана, Михайло Грушевський, але його, за словами автора листа, «оплюгавлює і тішиться з його упадку» інтелігенція галицької України. «Боже, який сором!» – відзначає він і додає: «А тепер остається нам хіба ваятися в гною національного пониження та цілувати руку, брудну руку царських слуг, що вимахує над нами кнутом»⁹. Як видно, прозорливий висновок Миколи Євшана базується на об'єктивному осмисленні політичної ситуації в Україні часів Гетьманату. Важливо, що така інформація доходила і до буковинських українців і мала суспільний резонанс.

Під час війни Сидонія Никорович з різних причин, передовсім родинних, змушена була часто, інколи надовго, виїжджати до Австрії, в основному до містечка Фрайштадт. У грудні 1916 р. тут народилася її друга дитина – дочка Наталія. Звідси вона адресувала листи своїм друзям. «Я доволі часто дістаю відомості з Фрайштадту», – повідомляла Ольга Кобилянська Миколі Євшану і водночас занепокоєно зазначала: «...Але не всі вони мене вдоволяють, головне не подобається мені настрої п. С[идонії] Г[нідий]. Роздраженість і сум не повинні бути в неї такі сильні»¹⁰. В іншому листі, вона писала,

що Сидонія «трохи розстроєна», і навіть намагалася з'ясувати причину такого стану своєї молодшої колеги: «...То вже викликала чужина, туга за рідним краєм і т. п. Она (Сидонія. – В. А.) надто все трагічно бере бідна, не може з тим погодитися, що людей треба такими брати, які они є, а не такими, якими бажали б ми собі їх мати»¹¹. Можна припустити, що депресивний стан Сидонії Никорович, про який не раз ішлося в листах Ольги Кобилянської до Миколи Євшана, був зумовлений якимось особистими переживаннями молодшої вродливої і талановитої жінки. І ці переживання були настільки сильними, що їх Ольга Кобилянська відчувала навіть з-поміж рядків її листа. Сидонія, сповіщала вона, «сумна і розжалоблена. Все тужить за самотою. Чому так?»¹². Здається,

Микола Євшан. Фото з журналу «Самостійна думка української матери» (1931, ч. 1) який редагувала Сидонія Никорович

остаточну відповідь на це питання дав Микола Євшан: «Гніда пише до мене частіше в останніх часах, спочатку майже здивувала мене кількома розумними письмами, тепер, бачу, «криза» знов прийшла. Ох, її треба комусь взяти в руки! Багато тепер розумію з її хороби, що так скажу. Вона занадто щиро хапається за всьому, занадто <...> віддає себе всьому, тому розчаровання на кождім кроці. Їй бракує innerer Halt¹³ в собі самій, і вона гарячково шукає його в других. Їй треба сильної людини, яка би була для неї добра, делікатна і чула, розуміла її, але разом з тим уміла її опанувати, бути для неї героєм, богом! Бо для неї однак дійсність – світ її мрій. Її чоловік добрий, але не

герой, хоч він може бути ще найліпшим. Ціла біда в тім, що він її чоловік, вибачте за слово!»¹⁴ Отже, в родині Гнідих могли виникати певні житейські непорозуміння, можливо, й чисто побутового характеру, що викликало невдоволення заміжжям і пригнічувало творчу натуру жінки.

У пошуках порятунку Сидонія невиправдано замикалася в собі, намагалася вгамовувати свій стан самотою, рідше, ніж завше, відписувала на листи, що дуже непокоїло друзів. «Від п. Гнідої вже давно не маю ніякої звістки, та й не відповідає на мої письма. Дивно мені, і я неспокойний»¹⁵, – стривожено писав Микола Євшан.

(Продовження на 8 с.)

Забута письменниця Сидонія Никорович

(Продовження із 7 с.)

Мабуть, єдино правильними у цій складній для письменниці психологічній ситуації були поїздки до батьків у село Чорнівку. Серед рідних вона почувалася вільніше, знаходила звичний родинний затишок і повертала бажання творити. І чи не найголовніше – мала можливість побути наодинці з батьком, поговорити з ним і отримати його мудру пораду. Адже, як згадувала Сидонія Никорович, «все навкруги нас було темне і невиразне. Ніхто не знав нічого певного про нашу (буковинців. – В. А.) долю. Тоді кружали всякі поголоски»¹⁶. Ситуація дещо прояснювалася завдяки візитові до Чорнівки Сократа Іваницького, командира сотні січових стрільців, а згодом – професора Українського Вільного університету. Три дні, що їх провів Ілля Ілюк у товаристві січових стрільців, дали йому та його доньці чіткіше розуміння того, як на руїнах старого світу повинна постати Українська держава, «ясна, велика і вільна з золотим верхом Києвом»¹⁷. Але, на жаль, тим обнадійливим мріям не судилося здійснитися. Настали інші часи, ще тяжчі випробування випали на долю українців, зруйнувавши їхні плани на побудову власної держави.

Хата в селі Лука, в якій проживала родина Гнідих.
Фото 2017 р.

Через деякий час Сидонія Никорович знову повернулася в Луку, але душевний неспокій не покидав її. Дедалі більше давалася взнаки відсутність Миколи Євшана, посилювалося почуття самотності і безпорадності. У листі до Антіна Крушельницького вона зізнавалася: «Відколи Євшан умер, я осиротіла в літературному світі. Я не мала нігде і ні в кого тої

справедливості, що в Євшана і М. Грушевського, який мої рідні цинив і любив. <...> Як це осамотіння болить! Всюди люди ставлять свої ідеології вище творчості. Одні других відпихають і не один талант змарнувався»¹⁸.

Відраду і творчий орієнтир у дуже складній для себе життєвий період Сидонія Никорович знайшла у знайомстві з Осипом Маковеем. Коли і за яких обставин воно відбулося, наразі невідомо. Але вже 12 вересня 1921 р. вона листовно зверталася до видатного письменника як до близької людини: «Відколи я прочитала Ваші слова і відчула в них правду життя – ту одну для всіх – огонь духа і подих людської душі, сную думки, чую, що сей голос подібний до голосу в моїй душі. Це не є вже літературою, але правдою звіщання... Я чую до Вас довір'я»¹⁹.

У згаданому вище листі є ще одне важливе свідчення, пов'язане з пошуками письменниці свого місця в громадській діяльності: «Я віднайшла правду життя і збудувала нове життя, новий світ людини на руїнах старого. І живу нов[им] життя[м]. Нове життя відчиняє перед людиною далекий горизонт єї розвою»²⁰. Вірогідно, цим повідомленням

Сидонія Никорович натякала на початок своєї праці в жіночому русі. У грудні 1921 р. вона взяла участь у Всеукраїнському жіночому з'їзді у Львові, на який прибуло понад 380 делегатів із Галичини, Буковини, Волині, східноукраїнських земель і найбільших центрів політичної еміграції – Варшави, Відня, Праги і Тарнова. «І там (на з'їзді. – В. А.) найшли мої праці свою дорогу»²¹, – повідомляла Сидонія в листі до Осипа Маковея. Для неї львівський з'їзд став важливою суспільно-політичною подією, яка активізувала до боротьби «за новий світогляд», «зовсім вільний від всякого старого і вже пережитого до крайніх границь», до вироблення нових ідей, «аби могли собі усе вияснити у своїм власнім житті»²². Водночас письменниця окреслила універсальну програму індивідуальної і колективної діяльності: «Йти з вузького на широке, з темряви – до сонця. З матеріалізму – у світ Ідеї. Щоби могли бути у зверхнім житті тим звичайним робітником, що робить усяку роботу і стає потрібним чином суспільності. Що жие правдою. Що стає творцем і паном свого життя і має свої скарби духа, і ті скарби щодня збільшаються»²³.

Варто зазначити, що намічена програма втілювалася в конкретні справи. Сидонія Никорович стала однією з найактивніших діячок жіночого руху на Буковині: брала участь у засіданнях першого (2 лютого 1929 р.) і другого (13 вересня 1931 р.) з'їздів жінок Буковини, на власні кошти заснувала журнал «Самостійна думка української матери», який виходив у Чернівцях під її редактуванням, вела сторінку «Жіночі справи» в газеті «Хліборобська правда», писала статті і художні твори на відповідні теми тощо.

Творчість Сидонії Никорович 1914 – 1921 рр. не відзначалася особливою активністю. Письменниця завершила найоб'ємніший свій твір – роман «Марівуца» – і в червні 1918 р. надіслала його Миколі Євшану для публікації в «Літературно-Науковому Вістнику». Згодом вона згадувала, як видатний критик сприйняв її твір: «Про цю повість написав мені Євшан таке: «Я був стомлений військовими вправами. Прийшов пізно вночі додому, застав

Вашу річ і не лягав спати. Почав читати і не міг відложити з рук, доків не докінчив. І я освіжив свою душу. Це чистота чистого гірського джерела»²⁴. Микола Євшан, позитивно сприйнявши «Марівуцу», рекомендував її для публікації. Однак через воєнні дії твір тоді не був надрукований. Його і зараз можна прочитати хіба що в рукописі, який зберігається в професора Чернівецького університету Богдана Мельничука.

31 травня 1919 р., перебуваючи в селі Чорнівка, Сидонія Никорович написала поезію в прозі «Аґава», яку опублікував журнал «Промінь» у червневому числі за 1921 р. Тут же в липневому-серпневому числі за 1922 р. оприлюднено ще один твір аналогічного жанру під назвою «Прошення». Так завершився перший період творчості Сидонії Никорович. Надалі письменниця віддавала перевагу, за її визначенням, «творчій політиці». З кінця 1920-х років перше місце у її творчості посіла журналістика.

Примітки

¹ Євшан М. Лист до Ольги Кобилянської від 28 квітня 1915 р. / Микола Євшан // Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 14, № 1108.

² Кобилянська О. Лист до Миколи Євшана від 29 січня 1916 р. / Ольга Кобилянська // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 745, опис 1, справа 10.

³ Кобилянська О. Лист до Миколи Євшана від 12 травня 1916 р. / Ольга Кобилянська // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 745, опис 1, справа 10.

⁴ Никорович С. Лист до Марії Крушельницької від 8 травня 1928 р. / Сидонія Никорович // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 361, опис 1, справа 110.

⁵ [Никорович С.] Борець за правду / [Сидонія Никорович] // Самостійна думка української матери. – 1931. – Ч. 1. – С. 9.

⁶ Там само, с. 8.

⁷ Євшан М. Лист до Ольги Кобилянської від 10 червня 1918 р. / Микола Євшан // Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 14, № 1113.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ Кобилянська О. Лист до Миколи Євшана від 19 лютого 1916 р. / Ольга Кобилянська // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 745, опис 1, справа 10.

¹¹ Кобилянська О. Лист до Миколи Євшана від 15 березня 1916 р. / Ольга Кобилянська // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 745, опис 1, справа 10.

¹² Кобилянська О. Лист до Миколи Євшана від 22 травня 1916 р. / Ольга Кобилянська // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 745, опис 1, справа 10.

¹³ Innerer Halt (нім.) – внутрішня опора.

¹⁴ Євшан М. Лист до Ольги Кобилянської від 22 жовтня 1918 р. / Микола Євшан // Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 14, № 1099.

¹⁵ Євшан М. Лист до Ольги Кобилянської від 23 грудня 1917 р. / Микола Євшан // Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 14, № 1111.

¹⁶ Никорович Г. С. На могилі мого батька замість колача й свічки вінець думок / Сидонія Г. Никорович. – Чернівці: Меркур, 1930. – С. 14.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Никорович С. Лист до Антіна Крушельницького від 7 лютого 1929 р. / Сидонія Никорович // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 361, опис 1, справа 110.

¹⁹ Гнідий С. Лист до Осипа Маковея від 12 вересня 1921 р. / Сидонія Гнідий // Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 59, № 823.

²⁰ Там само.

²¹ Гнідий С. Лист до Осипа Маковея від 31 січня 1922 р. / Сидонія Гнідий // Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 59, № 825.

²² Там само.

²³ Там само.

²⁴ Никорович С. Лист до Антіна Крушельницького від 7 лютого 1929 р. / Сидонія Никорович // Центральний державний історичний архів України м. Львів. – Фонд 361, опис 1, справа 110.

Євсебій ФРАСИНЮК

Мотив Трьох Грацій у віршах Шевченка: ДОЛЯ, МУЗА, СЛАВА

«Дух Шевченка, Всесвітній цар волі, розпустить ПРАВДУ і ВОЛЮ по всій Україні. І звідси рознесеться вона по цілому світі. Але ПРАВДА це слово трудне. Я не знаю труднішого слова на світі. Хіба БОГ.

І рівночасно я не знаю нічого яснішого, легшого, простішого, більш прозорого і самозрозумілого, як ПРАВДА. Вона дається, однак, людству дуже важко. Родиться в муках, огнях і крові. Родиться на хрестах, в катакомбах, тюрмах, підпіллях, на горючих кострах єретиків, під злобу і глузування фарисеїв і борців старого світу...

Освячується кров'ю героїв і мучеників».

В. Шаян «Основна сила творчости Т. Шевченка» («Віра предків наших», Канада, 1987, стр. 534)

Загадковий мотив Трьох Грацій! Не визначено фахівцями ні автора, ні часу його появи. Містить він сакральну цифру ТРИ, яка в нумерології означає самовираження, архетипом якого є заводило – той, хто заводить в рух. Якщо вважаємо першоосновами всесвіту Дух та Енергію – заводило його втілення, то Втілене є і третьою складовою першої трійці. Тлумачити Дух як Правду, а Енергію як Любов, чинити Правду/Добро – головний сенс людського буття – означає збагнути правдивий життєвий шлях насправді вільної людини, що наслідую життєву святу трійцю.

В християнській релігії Дух – це Божа Правда, Енергія – це Боже Світло-Любов чинити Правду, а Втілене – це Син Божий Ісус Христос, втілення Духа Правди.

В грецькій міфології Харити або Грації уособлювали Енергію в красі, життєдайній радості та достатку жіночої вроди. І могли вони бути не інакше як тільки дочками Зевса та Евріноми, і тільки три: Аглая – сіяння, краса, Євфросина – життєва радість і Талія – розквіт та щедрість. Жили вони тільки на Олімпі, поруч з Музами, та разом ниспосилали божественне натхнення митцям. Одне із найдавніших зображень Трьох Грацій це скульптурна композиція невідомого

автора, знайдена в Кіренах і датована III ст. до н.е., названа саме «Три Грації».

У римській міфології Грації – це богині, що уособлюють і забезпечують вдале життєве починання з самої молодості. А вони є дочками Юпітера та німф і символізують Красу, Кохання і Задоволення. Останній атрибут відповідає певному менталітету римської етико-моралі обожнювання кесарів. Задоволення ніколи не було і не буде атрибутом митця, бо воно вбивче придушило б творчу енергію.

Римська скульптура Трьох Грацій – це копія, зроблена у II ст. н.е. за грецьким оригіналом. Славний італійський художник Рафаель Санті написав у 1504-му році не менш славу картину «Три Грації» за римською копією, яка належала родині Пікколоміні, картина знаходиться сьогодні в м. Шантійї у Франції, в музеї Конде. Грації Рафаеля тримають в руці по яблуку, цей атрибут оснований на грецькій легенді подвигів Геракла...

В залежності від культури певного простору і часу, Грацій зображували по-різному, від легковдягнутих в хітонах до оголених, з різними атрибутами в руках, але завжди наголошували на красу, життєдайну радість та розквіт молодого жіночого тіла. Неоплатоніки, наприклад, вважали, що Грації означають три аспекти кохання. В середньовіччі митці зображують Грацій як уособлення Чесноти, Краси і Кохання, а їхніми атрибутами є троянда, мирт і яблуко – символи краси, чесноти в подружжі та пробудження енергії кохання.

В археологічному резерваті нововідкритого міста Помпеї на одній із фресок зображені три грації, названі в історії мистецтва «Харити – Помпейські Грації».

Мотив Трьох Грацій існує в основі тем багатьох шедеврів найвизначніших художників чи скульпторів світу: Сандро Боттічелі, Лукас Кранч Старший, Петер Пауль Рубенс, Антоніо Канова, Ганс фон Аахен і ін.

***

Шевченко був обізнаний у найтонших деталях таких шедеврів, від ескізів до завершальних форм, від творчого зусилля митця уособити жіночу граціоз-

ність до миті збагнути в ній невлітне, невпинний атом життєвої енергії, названий Любов. До Шекспірового «Бути чи не бути!» з найдавніших-давен перед людиною стояла і стоїть незбагнена таїна: Любити чи не любити!

Але Шевченко збагнув суть цієї невпинної життєвої енергії у своїх граціях, названих **Доля, Муза і Слава**, втілених у трьох ліричних шедеврах, написаних протягом одного дня (09 лютого 1858 року) в Нижньому Новгороді. Об'єднує їх ніщо інше як життєдайна енергія Любові. Це невидимі сили, як твердить Г. С. Сковорода, в котрих побуває головно людський світ, котрими відокремлюється кожна людина волею обрання ідеї/думки/інформації та шляху її втілення.

Рафаель Санті, Три Грації

І дата написання містить певне значення. В християнському календарі це день закінчення свята Стрітення, назване Отдавання...

Долею, мабуть, вважає Шевченко чисту життєву путь кожної людини, по якій першими дороговказами є генетично закарбовані духовні цінності роду/народу та перші етико-моральні сімейні повчання, насамперед батьків, а потім волеобрані. Доля символізує складову Непорочності людського буття.

Муза – це особисті здібності людини, подаровані Всевишнім Творцем, для втілення і постійного визначення Духу Правди, а символізує вона Енергію/Любов – невід'ємну складову для втілення

найважливішої цілі людського життя – Правди/Порядку/Добра.

Слава – це невидима сила, яка не супроводжує щоденно кроки життя-буття людини, але чітко спостерігає за ними, не пропускає жодної деталі, це складова Втіленого людиною, за котрою винагородою є загальнолюдське визнання у вимірі вічності і символізує екзистенційну Красу людського єства.

Об'єднує їх в душі Шевченка граціозність, якою вони супроводжували його буття від земної подорожі до простору вічності.

1. ДОЛЯ

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
«Учись, серденько, колись
З нас будуть люде», – ти сказала,
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальше, дальше слава,
А слава – заповідь моя.

(9 лютого 1858, Нижній Новгород)

Написано даний ліричний дискурс геніальним українським поетом, як і наступні два, у формі одночасного діалогу зо всіма трьома його Граціями. Вірш **Доля** починається притаманним діалогу засобом – займенником другої особи, однини – «ти», а **Муза і Слава** продовжують діалог тим самим звертанням, об'єднані тільки сполучником – «а ти».

Із незчисленних визначень суті долі уваги заслуговує і бачення, на основі якого доля вважається результатом ідей/думок людини, обраних із скарбу Верховної Мудрості або інформаційного поля, як твердять науковці, та втілення їх в життєві факти протягом всього її екзистенційного просування у певному просторі і часі, в якому таємно-мудро призначено їй існувати.

(Продовження на 12 с.)

Мотив Трьох Грацій у віршах Шевченка: ДОЛЯ, МУЗА, СЛАВА

(Продовження з 11 с.)

Перед тим як приступити фактично до тексту, важливо є визначити два аспекти: Шевченко часто говорив, що в певній мірі його доля – це доля України і те, що він ніколи не нарікав на свою долю.

Зразковою для ведення правдивого, щирого і плідного діалогу – дійсного у всіх часах і просторах – є інверсія, вжита на самому початку тексту: **«Ти не лукавила зо мною, / Ти другом, братом і сестрою / сіромі стала»**. Ідучи життєвим шляхом Правди, Шевченко, насправді, не лукавив перед нею і не лукавив перед рідним народом, бажаючи найглибше поставити слово Правди на сторожі його. Вважаючи Долю непорочним Божим даром, український праведний відчув її єством, найближчим до свого єства – «другом, братом і сестрою». Збагнути це можливо тільки в контексті українських легенд-притч про цінування справжнього друга, названого братом. (Дивись, наприклад, легенду, в якій друг-брат жертвує своїм оком, щоб визволити свого друга-брата з татарського полону, або про «українські братства»). Сам Шевченко був членом відомого Кирило-Мефодіївського братства, за що, у значній мірі, заплатив десятирічним позбавленням волі.

Першим і найціннішим життєвим кроком Долі людини є «наука»: **«Ти взяла / Мене, маленького, за руку / І в школу хлопця одвела / До п'яного дяка в науку»**. Подеколи і подекуди вчитель не відповідає етико-моралі цього святого призначення, але відкрити дитині світ читання і писання – означає подарувати їй дуже важливий засіб пізнання Правди власними зусиллями.

Щира порада Долі – **«Учися, серденько, колись з нас будуть люде»** – заохотила хлопця, бо він вже відчув у цьому віці, що їх, селян-кріпаків, вельможі не завжди вважають людьми. І пішов по вказаній Долею дорозі: **«А я послухав, і учивсь, / І вивчився. А ти збрехала. / Які з нас люде?»** Перша Правда відкрита ним, як би не парадоксально звучало, – це існування неправди, неправдивого соціального розшарування, неправдивих критеріїв оцінення людини.

Всі життєві прикросці, головно засланські поневіряння, підказували українському поету-пророку, що ступав Правдивим шляхом Долі: **«Та дарма! Ми не лукавили з тобою, / Ми просто йшли; у нас нема / Зерна неправди за собою»**. Якщо брати до уваги, що займенник першої особи у множині «ми», означає «я разом з іншими», то «інші» – це, згідно з вищезазначеним твердженням поета, його

український рід. Насправді, від дохристиянського вірування русичів, де Правда вважалася основною чеснотою людини, до прийняття християнства, де образ Ісуса Христа вважається втіленням Божої Правди, та до міжлюдських відносин, узаконених в Руській Правді князя Ярослава Мудрого, від Козаччини до сьогоднішньої війни на сході України, русько-український народ боровся за Правду і Порядок свого існування. Прислівник «просто» вживаний у значенні «прямо, правдиво, непохитно», сугерує причину, з якої Шевченко не нарікав на долю. Уточняють і визначають/пояснюють це наступні слова: «у нас нема зерна неправди за собою».

В році написання цих поезій, у 1858-му, Шевченко був вільною людиною, але постійно відчував «охранку на хвості», і переконаний в тому, що слово Правди було не тільки правдивим шляхом його долі, але й єдиним засобом сягнути «слави», тобто не зникнути з виміру часу: **«Ходімо ж, доленько моя! Мій друже вбогий, нелукавий! / Ходімо ж дальше, дальше слава, / А слава – заповідь моя»**.

В українській Шевченкіані твердиться, що геніальний український митець міг жити з малярства, та ще й не погано, але чомусь-то писав вірші, за які так мало заробляв і так багато постраждав. Будучи студентом Санкт-Петербурзької академії мистецтв, Шевченко увійшов своїм обдарованим духом та чистою душею у світ славних надбань світової культури, зокрема мистецтва, в котрому форми і кольори стали джерелом вічної трійці Грацій – Краси, Любові і Непорочності/Правди/Добра. Потрібно пригадати факт, що мистецтво розвивалось і розвивається вповні тільки в умовах соціально-економічного розвитку та, принаймні, зовнішньої свободи. У вільній Україні, мабуть, Шевченко пішов би шляхом малярства, але в умовах зовнішнього і внутрішнього пригнічення слово Правди було єдиним дороговказом до «слави».

Збагнувши це, український поет-праведник, свідомий цього Христового шляху, благобожественно закликає Долю-свідомість продовжувати розставляти слово Правди, подібно невмирущому Кобзарю, на роздоріжжях Долі рідного народу. Це тернистий шлях Долі, але він забезпечує славу вічновоскресаючої Правди.

Якщо звучатиме останній рядок поезії-Грації Шевченка – «А слава – заповідь моя» – у свідомості кожного українця постійним відлунням, то напевно і навічно прославиться наш рід...

(Далі буде)

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

ПСАЛОМ 136: «НА РІКАХ КРУГ ВАВІЛОНА...»
АБО СМУТОК, ПЛАЧ І ТУГА ЗА РІДНИМ КРАЄМ

*На ріках круг Вавілона,
Під вербами, в полі,
Сиділи ми і плакали
В далекій неволі;
І на вербах повішали
Органи глухії,
І нам стали сміятися
Едомляне злії:
«Розкажіть нам пісню вашу,
Може, й ми заплачем.
Або нашу заспівайте,
Невольники наші».
Якої ж ми заспіваєм?
На чужому полі
Не співають веселої
В далекій неволі.
І коли тебе забуду,
Єрусалиме,
Забвен буду, покинутий,
Рабом на чужині.
І язик мій оніміє,
Висохне лукавий,
Як забуде пом'янути
Тебе, наша славо!
І господь наш вас пом'яне,
Едомській діти,
Як кричали ви: «Руйнуйте,
Руйнуйте, паліте
Єрусалим!..» Вавілоня
Дщере окаянна!
Блаженний той, хто заплатить
За твої кайдани!
Блажен, блажен! Тебе, злая,
В радості застане
І розіб'є дітей твоїх
О холодний камінь!*

Тарас Шевченко

**137(136) Туга вигнанців
за рідним краєм**

**1 Над вавилонськими ріками,
там ми сиділи й ридали,
як згадували Сіон.**

**2 На вербах, серед нього,
повісили ми наші гусли.**

**3 Бо там пісень у нас просили ті,
що в неволю нас забрали,
просили радості у нас тії,
що мук нам завдавали:**

«Співайте нам пісень сіонських!»

**4 Як нам пісень Господніх
на чужій землі співати?**

**5 Якщо тебе, Єрусалиме, я забуду,
нехай забудеться моя десниця!**

6 Нехай прилипне язик мій

до піднебіння,

коли тебе я не згадаю,

**коли Єрусалим я не поставлю
понад найвищу мою радість!**

**7 Згадай, о Господи, день Єрусалиму
сином едомським,**

**що кричали: «Руйнуйте, руйнуйте
його аж до підвалин!»**

8 О дочко вавилонська, руйниці!

**Щасливий, хто тобі відплатить те,
що ти нам зробила.**

**9 Щасливий, хто, вхопивши дітей твоїх,
розіб'є їх об скелю.**

Переспів Псалма 137(136) українським генієм нагадує про потрясаючий історичний факт в історії Ізраїлю – завоювання Навуходоносором II між 605-586 рр. д. н. е., коли євреї були забрані у вавилонський полон, де вони страждали майже сім десятиліть (!), не забуваючи свій рідний край, святий Сіон та Господа-Бога, надіючись повернутись із тяжкого полону та відновити свою державу і релігію. Саме оця ідея релігійно-національної свідомості єврейського народу, віра у свою, обіцяну Богом святу землю і прославлення героїчного минулого цього народу у визвольній

боротьбі за незалежність, послужили Шевченку зразком нескоримості, бо все, що Господь наділив народам – землю, державу, мову і релігію, – треба зберігати, мов святиню, через смуток-плач і тугу подібно ізраїльтянам.

З цього приводу поетична проза псалмоспівця Давида крім релігійних валентностей містить основи неперевершених патріотичних текстів, що служили й служитимуть завжди бездоленним народам у їхній боротьбі за волю й незалежність.

(Продовження на 14 с.)

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 13 с.)

Так стихи 1-6 зображають тугу поневолених євреїв над вавилонськими ріками Тигр і Євфрат, де вони «ридали», згадуючи домашній Сіон, а інструменти (гусла/органи), якими вони славили Бога, теж були смутними і висіли «на вербах», хоч вороги вимагали у них радості й співу: «3. Бо там пісень у нас просили ті, / що в неволю нас забрали, / просили радості у нас тії, що мук нам завдавали: „Співайте нам пісень сіонських!“». Але полонені калялись і відмовлялись від такого глуму між невірними вавилонцями зі сподіванням на волю Єрусалиму: «5. Якщо тебе, Єрусалиме, я забуду, / нехай забудеться моя десниця! 6. Нехай прилипне язик мій до піднебіння, / коли тебе я не згадаю, / коли Єрусалим я не поставлю / понад найвищу мою радість!»

У переспіві Шевченка після перших двох стихів, які висвітлюють смутну атмосферу, плач й ридання невольників поміж розкиданими і нічийними «органами глухими», звертається увага на братній народ ізраїльтян – едомлян, які походили від Ісава, що відмовився від права першородства на користь меншого брата Якова, щоб позбутися Господнього передбачення 400-річної неволі, через що Бог назвав його Едом, тобто червоним, і так народ Якова звався ізраїльтянами, а Ісава – едомлянами. З тих часів біснувати едомляни відступили недалеко Вавилону та люто ворогували проти своїх братів і навіть допомагали гнобити їх у вавилонським полоні: «І нам стали сміятися / Едомляни злії: „Розкажіть нам пісню вашу, / Може, й ми заплачем. / Або нашу заспівайте, / Невольники наші“». Через непримиренну ворожнечу їх прозвали ще ідумеями – спорідненими братами євреїв, які не тільки насміхались, але через заздрість і злобу намагались знищити Єрусалим і свою рідню проти волі Божої. Таким браттям-ворогам євреї не могли дати потіхи та слухняності, бо в їхнім серці, як свідчить псалмоспівець Давид, рідний край та Єрусалим – незабутні, вони і являються одночасно найвищою їхньою радістю. Переспівом Св. Письма Шевченко висвітлює ідею національно-релігійної

**Пітер Пауль Рубенс,
Примирення Якова з Ісавом (1624)**

свідомості, яка вимагає від людини у жодних умовах не забувати свій рід, свою землю та славу рідної землі, бо хто стає «Рабом на чужині» – пропащий навіки: «І коли тебе забуду, / Єрусалиме, / Забвен буду покинутий / Рабом на чужині / І язик мій оніміє, / Висохне лукавий, / Як забуде пом'янути / Тебе, наша славо!» Недаремно в половині грудня, за кілька днів перед датуванням «Псалмів Давидових» (20 грудня 1845 р. Шевченко дарує у спадок своєму народові славну поему «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє», немов би відчував, що «Псалми Давидові» побачать світло друку аж вкінці його мученицького життя), щоб український народ ніколи не забував Господа, свою рідну землю, славу свого народу, рідну мову і хату/державу та жив у братерстві: «Подивіться на рай тихий, / На свою країну, / Полюбіте щирим серцем / Велику руїну, / Розкуйтеся, братайтеся! / У чужому краю / Не шукайте, не питаєте / Того, що немає / І на небі, а не тільки / На чужому полі. / В своїй хаті своя й правда / І сила, і воля». Поет заповідав завжди бути гідними та зберігати, як святиню, свою совість, рідну мову і свідомість роду, завжди знати свою історію й пам'ятати козацьку славу і пролиту кров батьків своїх, не бути «рабами, подножками і грязю Москви», ані «Варшавським сміттям», щоб не розпинати свою матір

Україну, як признається з невиліковною тугою у серці безсмертний Кобзар: «Доборолась Україна / До самого краю. / Гірше ляжа свої діти / Її розпинають», і заповідає своїм землякам, і мертвим, і живим, і ненародженим... святим вічним словом, що кружляє сьогодні всіма меридіанами світу, де проживають українці: «Учітесь, читайте / І чужому научайтесь, / Й свого не цурайтесь, / Бо хто матір забуває, / Того Бог карає, / Того діти цураються, / В хату не пускають. / Чужі люди проганяють, / І немає злomu / На всій землі безконечній / Веселого дому». Фінал закликає до любові й братерства та єдності в народі: «Обніміться ж, брати мої, / Молю вас, благаю!» за Божою волею, а не людською, злою й руйнівною, як попереджує

псалмоспівець Давид у згаданому попередньо Псалмі: «7. Згадай, о Господи, день Єрусалиму / си-нам едомським, / що кричали: „Руйнуйте, руйнуйте його аж до підвалин!“ 8. О дочко, вавилонська руйниці! Щасливий, хто тобі відплатить те, що ти нам зробила». Пророк Давид попереджує синів едомських, що настане час відплати за їхні руйнівні вчинки над Єрусалимом, над святим Сіоном, і «дочка вавилонська руйниці» (Вавилон – символ безпорядку і хаосу!) одержить Господню відплату, як передбачав псалмоспівець, тому що перський цар Кірій Великий захопив Вавилон у 539 році до н. е., звільнив євреїв, які в більшості переселяються в Єрусалим, чого і сподівався духовидець Давид, зобразивши у тексті свого псалма, і про що сповіщали пророки-сучасники Єремія та Єзекиїл. Останнім трьом стихам святого тексту (7-8-9) Шевченко приділяє окрему увагу, щоб пригадати зрадникам едомлянам, які палили і руйнували Єрусалим, що Господь їх «пом'яне» подібною долею, бо «Вавілоня / Дщере окаянна», і Єзекиїл попереджував таким словом про зруйнування Едому: «Так говорить Господь Бог: 3. Ось я проти тебе, Сеїр-горо! Я простягну мою руку проти тебе й зроблю тебе безлюдною пустинею. 4. Міста твої оберну в руїну, і сама ти станеш пустинею, і визнаєш, що я – Господь» (35:3-4).

Висновок оригіналу і переспіву той самий, він наполягає на обов'язках кожного із нас знати й поважати Св. Письмо та Божі Закони, незалежно від сили людської на землі, чину, як свідчить Псалом 1: «1. Блажен чоловік, що за порадою безбожників не ходить, / і на путь грішників не ступає / і на засіданні блюзнів не сідає, 2. але в Господа законі замилування має, / і над його законом день і ніч розважає». Отож і Давид, і Шевченко підкреслюють, що праведник завжди житиме в Божім законі і не творитиме зла, а хто творить зло – кайдани і руїни, – як «дочка вавилонська», той кайдани і руїни матиме, бо Господь завжди таких карає, як свідчить і переспів: «Блаженний той, хто заплатить / За твої кайдани. / Блажен, блажен! Тебе злая / В радості застане / І розіб'є дітей твоїх / О холодний камінь!» Кобзар має на увазі царське ярмо на Україні, тим більше, що його закинув північний брат, і був певним, що винуватці і гнобителі вільних людей потерплять у свою чергу і у свій час Господню кару, бо за пролиття крові і гріхи всі відповідають.

Текст цього псалма відкриває нам справжню валентність своєї релігійної символіки, на яку постійно звертали увагу псалмоспівець Давид та пророчи книги зокрема Єремії та Єзекиїла, що постійно слухали Бога і навчали свій народ покинути розпусту і пролиття крові, бо кара Господня – неминуча:

«8. ... За те, що ви не слухали моїх слів, 9. пошлю й зберу всі племена північні – слово Господнє – навколо Навуходоносора царя вавилонського, мого раба, і приведу їх на цю землю й на її мешканців та на всі сусідні народи і вигублю їх дощенту, а й зроблю їх страхом, сміховищем та вічною наругою. 10. Я знищу в них голос радощів і голос веселощів... 11. Уся ця земля стане пустинею і руїною, і служитимуть ці народи вавилонському цареві 70 років» (Єремія 25:8-11). Ось і уточнення пророка Єзекиїла, що дев'ятого року десятого місяця і числа Навуходоносора оточив Єрусалим: «21. Скажи домові Ізраїля: Так говорить Господь Бог: Ось я віддаю на опоганення мою святиню, вашу зухвалу гординю, утіху очей ваших, одраду душі вашої. Сини ваші і дочки ваші, що ви позоставляли, поляжуть від меча... 23. Ви не будете лементувати й плакати. Ви будете нидіти у злочинах ваших, і одні з одними будете стогнати» (24:21;23). Світло Св. Письма виключає інші коментарі, крім історичного, який стає доказом, що воно справді так і було, а для людства залишається безсумнівний факт, про який свідчить Св. Ієронім, що «Хто упав у гріховність, сплакує тільки своє падіння і ні в якому разі не прославляє Бога», а Св. Іоан Лествичник вважає «Чужу землю» місцем покаяння, почерез яке перейшов єврейський народ, спокутуючи свої гріхи. Цікаве тлумачення подає авва Доротея про символіку Вавилону та дочки його, бо якщо перший визначає падіння в хаос/духовний безпорядок, тоді «вавилонська дочка» пропонує «ворожнечу». Це значить, що коли душа паде у гріх, грішник стає ворогом її своєю злобою. Фінальна метафора засвідчує несподівану для світських людей розв'язку: «9. Щасливий, хто вхопивши дітей твоїх / розіб'є їх об скелю» (Давид), або «Блажен, блажен! Тебе злая / В радості застане / І розіб'є дітей твоїх / О холодний камінь!» (Шевченко). Це значить що, коли людина «розіб'є» об «камінь» віри Христової, церкви Його, і очиститься від думок лукавих та не дозволить їм зростати у велике зло, вона залишиться праведною (див. Примітки, «Біблії / Святого Письма» редакційної архієпископом Бартоломеєм Валерієм Ананія, Клузь-Напока, 2009, Пс. 136, с. 773-774). Апостол Павло у «Посланні до Римлян» пояснює, що віра – Божий скарб, яким визнаємо за правду те, що Бог об'явив, а оправдання, або примирення з Богом відбувається прощенням гріхів, коли «3 неправедника людина стає праведною – дитиною Божою» (див. 3:30; 4:9-12; 5:1-4; 8-11).

Переспів Псалма 136-го Тарасом Шевченком, крім історичної канви, запрошує до морального й духовного зцілення людини в межах Великої та Малої Біблії – Святого Письма.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Кілька думок про літературну критику Михайла Михайлюка

Свого часу академік Микола Ільницький слушно зауважив: «Очевидно, в кожному письменникові, в кожному талантові поєднуються два начала: творче і дослідницьке – тобто художник і критик. Поет є неодмінно і критиком у собі, бо виробляє не тільки статус оцінки власної творчості, а й орієнтацію в літературному процесі, формує власний стиль, відповідний характерові творчої індивідуальності. Критик – якщо він критик справжній – неодмінно, oprіч інших якостей, мусить володіти художнім чуттям, яке дозволяє йому складати первісне судження про твір. І все ж в кожному митцеві переважає або художник, або критик»¹. Процитованим можна охарактеризувати й Михайла Михайлюка, але із певним застереженням: він однаково потужно почувається як у жанрах художньої, так і літературно-критичної та публіцистичної творчості.

Письменницька критика – явище цілком органічне і звичне для української літератури. Її традиції започатковували Іван Франко, Леся Українка, Осип Маковей, а відтак продовжували Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Бажан, Олесь Гончар, Павло Загребельний. Серед митців такого плану чільне місце посідають і улюблені поети Михайла Михайлюка – Дмитро Павличко, Іван Драч, Борис Олійник, а також його бухарестські колеги – Стеліан Груя Яцентюк, Іван Ковач, Микола Корсюк, Михайло Трайста. Кожен митець демонструє власні погляди на специфіку художньої творчості, а з ними – і характер індивідуального критичного стилю, розуміння свого призначення в літературному процесі й загалом у культурному житті суспільства.

Виступати з літературно-критичними статтями Михайло Михайлюк розпочав дуже рано як для такого жанру письменницької творчості. Третьюкурсником університету він дебютував на сторінках газети «Новий вік» солідною публікацією – циклом із шести статей, в якому здійснив огляд новинок української літератури Румунії першого повоєнного десятиліття². Утім, у цьому випадку першорядну роль відіграв, звичайно, не вік критика, а його готовність повноцінно працювати на обраному поприщі.

Під перший критичний обстріл Михайла Михайлюка потрапили поетичні та прозові твори Василя Баршя, Михайла Волощука, Гаврила Клемпуша, Василя Клима, Оксани Мельничук, Юрія Павліша, Степана Ткачука, Івана Шмуляка, Івана Федька та ін. На основі їх аналізу сміливий обсерватор зробив висновки про

певні ідейно-естетичні здобутки молоді української літератури Румунії, позначені глибоким ліризмом, зв'язком із народною творчістю, прагненням відтворити атмосферу і умови життя повоєнного часу, а також передати складність і напруженість боротьби між старим і новим світоглядом тощо. Проте автор огляду поставив перед собою мету іншого плану, воістину суголосну завданням літературного критика: не тільки дати принципову й об'єктивну характеристику опублікованому, а й насамперед виявити його недоліки, недоречності і прорахунки з тим, щоби надалі вони не повторювалися у творчості ні тодішніх, ні майбутніх авторів. Було у цьому бажанні й чимало такого, що йшло від молодечого максималізму, але не виникало жодних сумнівів у його щирості.

Тож одержимий благородним баченням своєї місії, юний критик Михайло Михайлюк ретельно проштудював на тоді ще невеликий поетичний і прозовий масив української літератури Румунії з тим, щоби допомогти його творцям вийти на якісніші художньо-естетичні рубежі. Саме тому він так наполегливо, тактовно і кваліфіковано вказував на недоліки, які гальмували зростання художньої майстерності. Передовсім його справедливо непокоїли низька віршова техніка окремих творів, відсутність «вимогливого ставлення» авторів до себе як митців, використання збитих зображально-виражальних засобів, а найгостріше критикувалися поезії, позначені «декларативністю, гучною риторикою, римованими гаслами», наслідуванням видатних майстрів слова. У деяких прозових творах оглядач слушно вказував на композиційні невправності, невизначеність і схематизм образів («Немає живих, повнокровних людських характерів, герої є лише носіями певних ідей»), на слабку мовну індивідуалізацію («Всі селяни говорять ніби наперед завченими газетними фразами, як на якомусь урочистому засіданні, а не під час мирної товариської розмови») та ін.

Треба наголосити й на тому, що в першій публікації Михайла Михайлюка чітко проявилися ті риси літературного обсерватора, які усталилися і набули визначальності в його подальшій літературно-критичній практиці. Йдеться насамперед про принципівість, чесність і об'єктивність в оцінках, а водночас – і про доброзичливість, бо якщо людина, за його переконанням, стала на шлях літературної творчості, то має не тільки всіляко виправдовувати це високе покликання, а й відчувати до себе довіру й підтримку.

Про сутність і значення літературної критики Михайло Михайлюк розмірковував не раз, але завше сходився на одному: «Критика – це інтелектуальний діалог між людиною, яка розуміється на літературі, володіючи певними непересічними критеріями естетичного характеру, і літературним твором, за яким стоїть людина, яка перелила свої думки, почуття, переживання у поезію чи прозу. <...> Любов критика до літератури проявляється у правді, яку він пише про книги і про письменників, не нав'язуючи своїх висновків і засуджень. Така суть інтелектуального діалогу між критикою й літературою»³. При цьому він вдається навіть до метафоричного означення сутності праці літературного критика: «Література – це безбережне море з мореплавцями-письменниками, яких від дрейфу і блуду іноді рятує перо-маяк критика»⁴.

Творчість справжнього літературного критика ніколи не буває легкою, адже писати про сучасників правду – справа невдячна, а часом і небезпечна. Вона вимагає гострого стилю й водночас – прозрілого бачення за ще школярською невправністю пера майбутнього таланту чи посередності.

Від Тараса Шевченка, Григорія Квітки-Основ'яненка, Юрія Федьковича, Лесі Українки й Івана Франка до сучасників – такий історико-літературний простір критичної обсервації Михайла Михайлюка, якою охоплено творчість кількох десятків постатей різних культурно-мистецьких епох, напрямів і стилів. Його спостереження – це самобутнє і свіже слово в критиці, засноване на широкій освіченості й ерудиції, органічному сприйнятті культури різних часів і народів, внутрішньому розумінні специфіки письменницької праці.

Один із наскрізних мотивів літературно-критичних статей Михайла Михайлюка – роздум про непроминальне значення класики, в якій наш сучасник знайде те, що його найбільше хвилює і водночас обнадіює, проймає оптимістичним світосприяттям, додає віри і впевненості в собі. Але чи завжди ми вміємо скористатися цим напругою безцінним духовним скарбом? Таким питанням критик тривожиться, осмислюючи значення слова Великого Кобзаря для нашої постколоніальної дійсності. «Кожного разу, коли святкуємо річницю з дня народження Тараса Шевченка, я хотів би повірити у диво. У диво, що в хаті кожного українця з великої України, західної і східної діаспори, є священна книга нашого народу – «Кобзар». Поруч із Біблією. Бо, зараз, після десятиліть, протягом яких у нас намагалися відібрати все, включно свободу совісті, людина повертається до віри, до великої книги, з якої насамперед черпає засади моральності. Цей шлях нелегкий, він пролягає через подолання брехні, облуди, через очищення сумління, розкуття духу. Не можна сказати, що серед українців немає багато таких, котрі не вірять у Боже Слово. Та значно болючіше

визнати, що є українці, які не тільки не вірять у віще Шевченкове слово, не повертаються до нього, як до національної релігії – вони навіть не знають його. Не виключно з їхньої вини. А з вини тих, хто тримав те слово під замком – а це означає тримати на припоні і під контролем духовність цілого народу, – з вини тих, хто спотворював це слово»⁵. Тому для Михайла Михайлюка найбільше важить, аби кожен з нас мав безмежну віру в «магічну силу Шевченкового слова». Так, як її мав житель південно-буковинського села Негостина Василь Григорчук-Маник, який знав напам'ять весь «Кобзар» і створив цілий усний коментар до нього. Шкода, що ніхто не записав ті мудрі і глибокі міркування простого українця про нашого геніального поета, адже «вони могли стати взірцем того, як нам треба розуміти Шевченка, як керуватися в житті його вченням про правду, справедливість, чесність, нетерпимість до безликих і фарисеїв»⁶.

Осмилення творчої манери того чи того письменника, який потрапляє в поле зору Михайла Михайлюка, вирізняється образністю, своєрідним метафоричним визначенням, філософським роздумом і узагальненням. Так, відгукуючись на вихід нової поетичної збірки Михайла Волощука, критик послуговується стилем, в якому вловлюються ознаки його власного художницького почерку: «Яка поезія, що входить до книги «Світ за рідним порогом»? Вона медитативна і ностальгічна. Поет зважає на терезах совісті своє життя і тепер, коли «в серці догорають літа», які «летять без вороття, / лиш спогади лишають», запитує себе: «Хто я, ріка чи острівець?» Метафорично – людина острівець в ріці часу. Але Михайло Волощук, відносячись до текучості часу, бере за точку опертя та оберегу рідне село Негостину – «село єдине в світі», незгасний вогник у житейській млі, село «вічне і святе». Таким чином, його «острівець» прив'язаний душевними нитями до «материка», яким є рідне село, яке береже його «від блуду». Перед ним він сповідається у хвилини радості і душевного спокою, зневіри і вагання, плаче надії, що залишить за собою світлі сліди, які зітруть можливі огріхи, притаманні кожній людині»⁷.

(Продовження на 18 с.)

Кілька думок про літературну критику Михайла Михайлюка

(Продовження із 17 с.)

Мемуарний аспект – одна з примітних ознак літературно-критичних жанрів, до яких вдається Михайло Михайлюк. Йому важливо, щоби образ письменника постав перед читачем якомога повнокровніше, щоби якнайвиразніше розкрився його мистецький характер і закономірність обрання ним творчого шляху. У статті, присвяченій відомому поетові і прозаїку, Михайло Михайлюк скористався спогадом із шкільних літ, в якій із захопленням, тактовно і щиро розповів про тоді початкуючого автора – свого однокласника і товариша: «Для мене Василь Клим – понад шістдесятирічний письменник, майже «класик» нашої літератури <...> залишається струнким, руським, з синіми очима всміхненим учнем Серетського українського ліцею, закоханим у поезію, закоханим у всіх гарних дівчат, нашим класним поетом, котрий поглинав книжку за книжкою з багатої шкільної бібліотеки... <...> Як нині бачу: на уроці української мови Василь Клим читає свої вірші під захоплені погляди дівчат і заздрісні хлопців. Одного разу він нас приголомшив: прочитав довжелезну «поему», в якій переповів трагічну любов між опришком і попадею з роману «Камінна душа» Гната Хоткевича!»⁸. Безумовно, такі штрихи, навіяні особистими споминами, не лише дають можливість пізнати передумови, які спричинили появу таланту, а й наближають образ знаного майстра слова до шанувальників красного письменства.

Ще іншим постає Михайло Михайлюк-критик у жанрі ювілейної статті. Тут для нього важить не тільки донести до загалу суть творчості того чи того автора, а й сказати про нього небуденно, не у збитій формі дифірамбів чи надмірного славослів'я. При цьому, щоби створити відповідний до події настрій, він щедро послуговується дотепним словом і засобами легкого гумору, побудованими на основі особливостей творчої манери ювіляра. У статті, присвяченій 45-річчю Михайла Трайсти, вдало використовуючи колорит популярних серед читацького загалу його веселих історій про пригоди вуйка Ферішака, Михайло Михайлюк розкриває секрети художньої майстерності письменника, посилює інтерес до його творчості повідомленням про нові видавничі плани: «Може, кортить наших читачів знати, як ся має Михайло Трайста до свого 45-річчя? Запевняю вас, що не журу журить, що наближається до полудня віку. Він пише, а я, звісно, редагую його нову книжку – так мені треба, якщо легковажно (письмово!) зобов'язався. А слово у мене – камінь. Та якщо колупнути глибше, не тільки «честь мундира» примушує мене до цього. Страх хочеться знати, чи вуйко Ферішак ще набиває Трайстове тайстрище своїми пригодами. Виявляється, що іще не перевтомився дотепний вуйко, бо час від часу

Михайло щезає на пару днів і повертається веселий, немовби знайшов золоту підкову Пегаса»⁹.

Упродовж кількох років Михайло Михайлюк працював редактором видавництва «Критеріон». Це важливий етап формування його не тільки як письменника (той час став плідним для нього в реалізації таланту поета і прозаїка), а й, у першу чергу, відточування стилосу літературного критика. Адже праця за редакторським столом давала можливість панорамного бачення літературного процесу.

Понад двадцять літ знадобилося Михайлові Михайлюку, щоби дійти від першого критичного огляду до першої книжки літературної критики. У 1983 р. бухарестське видавництво «Критеріон» випустило у світ його «Слово про слово: Думки про українську поезію з Румунії», а відтак у 1986 – 1989 рр. чотири додатки до нього опублікував альманах «Обрії». Треба підкреслити, що цей і наступний часовий проміжок заповнювався також окремими критичними публікаціями, передмовами і примітками до багатьох різних видань українських авторів Румунії. Словом, літературно-критична продукція Михайла Михайлюка надзвичайно різноманітна за темами і жанрами. Домінують у ній статті, огляди, нариси, літературні портрети, рецензії. Вершиною цих праць стала книжка «Слово про слово: Думки про українську поезію з Румунії», яка, безумовно, заслуговує на окрему розмову.

Примітки

¹ Ільницький М. М. Дмитро Павличко: Нарис творчості / М. М. Ільницький. – К.: Дніпро, 1985. – С. 154.

² Див.: Михайлюк М. Думки про твори української літератури в РНР / М. Михайлюк // Новий вік. – 1961. – Ч. 233 – 238.

³ Михайлюк М. Приятельська послуга чи інтелектуальний діалог? / Михайло Михайлюк // Наш голос. – 2003. – Ч. 107-108. – Травень. – С. 27.

⁴ Там само.

⁵ Михайлюк М. Шевченко і ми / Михайло Михайлюк // Шевченко Т. Кобзар. – Бухарест: RCR-Print, 2007. – С. 5.

⁶ Там само, с. 8.

⁷ Михайлюк М. Щедре повноліття / Михайло Михайлюк // Наш голос. – 2014. – Ч. 235. – Січень. – С. 15.

⁸ Михайлюк М. Повернення (I) / Михайло Михайлюк // Наш голос. – 2005. – Ч. 127-128. – Січень. – С. 28.

⁹ Михайлюк М. Писана тайстра, або Очам своїм не вір / Михайло Михайлюк // Наш голос. – 2010. – Ч. 192. – Червень. – С. 192.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ХІІ)

Фольклористика. 23. Монографічні дослідження

(Продовження з № 288)

В 1971 році (21 жовтня) автор даної статті захистив на Факультеті румунської мови і літератури (Facultatea de Limba și Literatura Română) здійснену під науковим керівництвом професора д-ра Міхая Попа дисертацію (337 стор.) *Poezia populară de urare și felicitare*¹ (*Народна величальна поезія*), яку ще не надруковану головний науковий дослідник столичного Інституту фольклору Овідіу Бирля (Ovidiu Birlea) у своїй *Історії румунської фольклористики* (1974) зачислив до тодішніх румунських фольклорних монографій порівняльного типу, відзначивши її цінність, в основному, з двох точок зору: 1) розкриття «багатьох невідомих (румунським вченим – I. P.) аспектів фольклору сусідніх народів; 2) не обмеження тільки вказуванням спільних мотивів (румунських і слов'янських колядок – I. P.), а намагання виявляти їх «етнографічну основу»². Другий аспект Овідіу Бирля проілюстрував рядом прикладів, якими вказав основоположний підхід розробки автором даної теми.

На основі дисертації автор надрукував (1975 р.) українською мовою монографію (250 стор.) *Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії*³, яка увійшла в румунський та міжнародний науковий обіг⁴.

Коротка «історія» постановки дисертації та українськомовної монографії така. Після вступу на екзаменаційно-конкурсній основі, поряд з викладачами румунського фольклору вузів Бухареста, Ясс, Клужу, Тімішори та науковими співробітниками Інституту фольклору у докторат, професор Міхай Поп порадив авторові обрати темою дисертації колядки, зауваживши, що від 1933 р., коли появилася у Польщі докторська дисертація яського професора Петру Карамана⁵, були зібрані інші етнографічні матеріали і т. д, і т. п. Автор майбутньої дисертації спеціально поїхав до Ясс, щоб поконсультуватися з Караманом, «не скинутим (до тоді – I. P.) з престолу» авторитетом даної теми. Прочитавши й сконспектувавши ще не перекладену тоді з польської мови на

румунську його працю, з'явився до нього, з яким провів довгу толкову дискусію. А 1969 р., будучи направлений Бухарестським університетом на тримісячну документацію в СРСР, він два місяці з половиною пробув тільки у Львові, вивчаючи головню у бібліотеці НТШ багаті етнографічні джерела. Фактологічних даних, інформації, зауважень і т. п. назбиралося дуже багато і можна було вже здійснити власну дисертацію й подати достатню долю нових аспектів у порівнянні з працею Карамана. Автор все ж таки продовжував дослідницьку працю, хоча «повторювати Карамана», тобто писати дисертацію за зразком й методологією його праці здавалося зовсім не оригінальним, не цікавим та навіть пригнічуючим. Та десь на три тижні до кінця строку перебування у Львові сталося чудо, появилася Божа «іскра»: автор спостеріг/відкрив манюсенський факт, який здався йому незрівнянно цікавішим у порівнянні зі всім дотоді по-традиційному зібраним, а саме – наявність весільного мотиву у колядках дівчині. Іншими словами, автор спостеріг аспект міжвидової поетичної комунікації. Почали з'являтися в пам'яті подібні приклади. А після переглянутих кількох (чи кільканадцятьох сторінок збірників з подібними прикладами) автора просто напав дроз, бо перечитати заново під новим кутом зору все дотоді прочитане – вже не було часу. Знайшовся вихід: велика частина джерел була знята на мікрофільми.

Коли після повернення з СРСР автор сказав професору Махаєві Попу, що змінив тему дисертації, той захоплено зреагував: – Дуже цікаво! За місяць дисертація буде готова?

Розуміється, що так скоро її не можна було написати. Послідувало нове перечитування уже читаних джерел, визначення концепції, структури та методології викладу.

На противагу зміни теми дисертації, для захисту її було подано з первісним заголовком *Poezia populară de urare și felicitare*, бо докторантський регламент не дозволяв змін.

(Продовження на 20 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ХЛД)

(Продовження з 19 с.)

Без жодного перебільшення можна сказати, що захист пройшов блискуче. Офіційні опоненти навіть перехвалювали. А науковий керівник дисертації відзначив новий підхід автора, додавши й те, що наступні дослідники теми, «може, підтвердять або заперечать висунуті дисертантом положення». З того часу (до речі, ні й по цей час) не стало відомо, чи хто-небудь торкнувся цього питання. Професор Михайл Поп часто бував у різних європейських країнах та в США, і при поверненні додому по-батьківському зізнавався авторові дисертації: «...був (там) і говорив про твої «Колядки», тобто про дисертацію. Одного разу автор насмілювався і по-синівському запитав професора: «Чи не могли б Ви допомогти мені десь поїхати і особисто поговорити про свої «Колядки»? Він, правда, намагався, але про це – іншим разом.

При підготовці до друку дисертації було дано заголовок *Народження символу*. Це – метафорична назва, яка постала внаслідок прийнятого автором положення, що вихідними у постанні колядок дівчині та парубкові (а не і господареві, господині і ін.) були весільна звичаєвість і обрядові пісні. Весілля – це народна драма, яка розігрується. Вона складається з жестового плану (весільні дії) і поетичного плану (обрядові весільні пісні), які, так би мовити, «породили» колядки-символи. Весілля складається з ряду обрядових моментів, в яких діями (жестами) й піснями поступово «узаконюється» перед сільською громадою один-єдиний факт: перехід дівчини (нареченої) із сім'ї батьків у сім'ю майбутнього її мужа, тобто її одруження. Ці питання потрактовані у першому розділі книги, названому *Становлення «великого символу»* (= весілля), складеного з часткових символів того ж значення.

В другому розділі *Pars pro toto* (лат.: *Частина в значенні цілого*) проаналізовані мотиви колядок дівчині та парубкові. У весільній драмі ці мотиви символічно виражали заміжжя дівчини і одруження парубка, а, після переходу в колядки, вони виражають побажання цього молодим особам. Переважно в українських колядках є чимало випадків переходу весільних мотивів-пі-

сенних «блоків» чи «префабрикатів» у структури колядок. Теж переважно українським колядкам вираження побажання здійснюється за допомогою поетичних структур *обрядового паралелізму* та схеми *випробовування любові* (рум. *proba iubirii*, німецьке *Liebesprobe*), наприклад: дівчина тоне, губить вінок (намисто чи інші предмети, воли на паші тощо), а чи благає, щоб її привезти додому з-над річки із випраною білизнаю (весільними подарунками) + просить допомоги в батька, матері, сестри та брата, які почергово відмовляють, тільки милий виручає, забираючи її, як в останньому прикладі, до себе додому, що є найпрозорішим символічним вираженням дівочого заміжжя.

У четвертому розділі даної монографії обгрунтовано контекстуальне обумовлення переходу весільних й інших мотивів у колядки.

Переконаний у правоті власного положення про постання колядок дівчині та парубкові в тісному їх зв'язку з весільною обрядовістю та пісенністю, автор монографії *Народження символу* і далі обмірковував цю тему, доповнював її іншими джерельними даними. Під час тримісячного перебування 1976 р. в Софійському університеті він вивчив (далеко не всі) фонди болгарського Інституту фольклору, де зібрав надто багаті й вповні суголосні з обраним дослідницьким положенням етнографічні матеріали. Подібні матеріали назбиралися і з нагоди літніх курсів автора в університетах Белграда, Загреб та Нового Саду (1986 р.). Своєрідною толковою перевіркою правоти власного положення було його цілосеместрове функціонування гостьовим професором (1993 р.) в канадському університеті Альберти (м. Едмонтон), в якому виклав курси: обрядова поезія (студентам), історія української етнології (мастерантам) і курс «Символізм в українському фольклорі» (докторантам).

Внаслідок великого захоплення даною темою, в Едмонтонському університеті представив пов'язану з надрукованою монографією наукову доповідь і склав проект порівняльного дослідження обрядовості й відповідної їй поезії за допомогою компютера, проект, якого не залишив там, але ні в Бухаресті не здійснив його, бо не було з ким. Проект передбачав кілька етапів, участь групи дослідників і багато дечого іншого.

Втішим результатом тривалого обдумування настільки комплексного питання стала румунська версія цієї монографії – *Poezia colindelor* (*Поезія колядок*, 2006), в якій, в основному, збережено структуру попередньої українськомовної монографії. Але в румунській версії, по-перше, помітно поширена джерельна етнографічна, побутова основа, з якою колядки дівчині та парубкові змістовно співвідносяться. Якщо у монографії *Народження символу* символічне значення колядок співвідноситься з весільною звичаєвістю румунів, українців й інших слов'янських народів, а також узбеків, туркменів, казахів, киргизів, іранських народів і ін., то в румунській версії їх співвідношення поширене і вказуванням великої типологічної

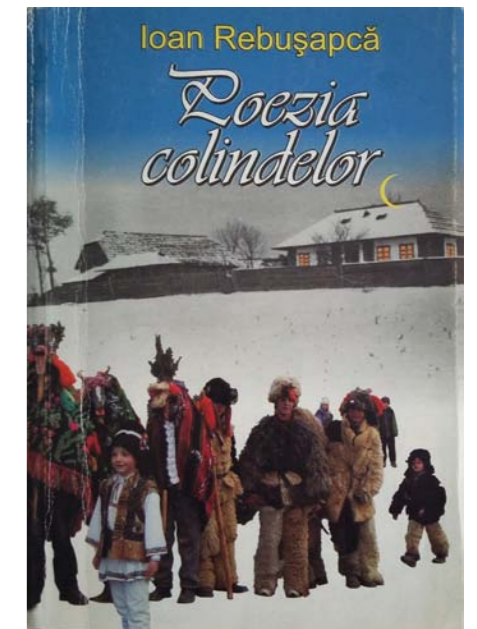
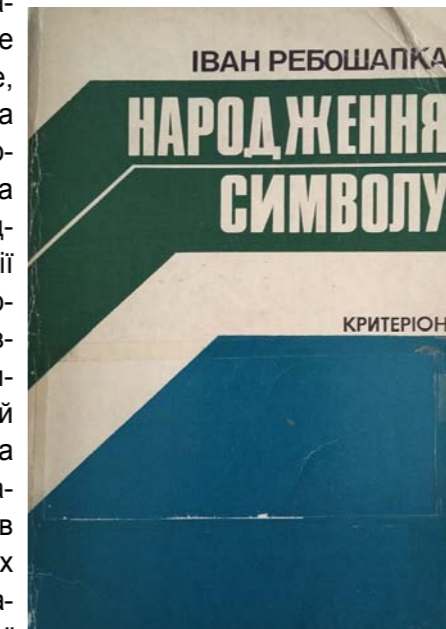
подібності весільних кодів завершення шлюбу в обрядах греків, єгиптян, народів азіатських, африканських, австралійських, індійських та північно-американських та в поемах Гомера і Біблії. Фактикокоди завершення шлюбу почерпнуті з праць А. Ван Геннепа (A. Van Gennep, *Les rites de passage*, 1909; *Essai d'une theorie des langues speciales*, 1908), Е. Турстона (E. Thurston, *Ethnographic notes in Southern India*, 1906), А. Еріє (A. Earie, *Notes on polyandry in Sikkim and Tibet*, 1901), А. К. Гаддона (A. C. Haddon, *Cambridge anthropological expedition*, 1904), А. Г. Поста (A. G. Post, *Afrikanische jurisprudentz*, 1887), Й. Бурхарда (J. Burckhard, *Voyage en Arabie*), С. Райнаха (S. Reinach, *Cultes. Mythes et Religion*, 1905), С. Хартланда (S. Hartland, *The legend of Perseus*, 1895) і багато інших.

Із настільки багатого фактологічного матеріалу впливає цікавий висновок: етнографічні коди завершення шлюбу – це звичаєво-поетичні конструкти-універсалії, що якраз і вказано у підзаголовку румунської версії: *Constructe simbolice și stereotipii culturale în repertoriul tinerilor* (*Символічні конструкти і стереотипії в репертуарі [колядок – І.Р.] молоді*).

У монографії *Poezia colindelor*, по-друге, значно поширено теоретичну основу семіотичної поетично-жестової комунікації *insider-ів* (жителів

певної спільноти) шляхом використання кодів-універсалій, органічно співвідносних з макросистемою комунікації традиційних суспільств.

(Далі буде)

Примітки

1 Ioan Rebusapca, *Poezia populară de urare și felicitare*. Rezumatul tezei de doctorat. Coordonator științific prof. dr. doc. Mihai Pop (Facultatea de Limba și Literatura Română), Centrul de Multiplicare al Universității din București, 1971.

2 Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, p. 560-561.

3 Іван Ребошапка, *Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії*, Бухарест, Вид-во «Критеріон», 1975.

4 Iordan Datcu, Sabina Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 370-371; Soňa Burlašová, «Slovenský národopis», Bratislava, 1976, nr. 4, s. 651-652; Robert B. Klymasz (University of California, Los Angeles), *Ivan Rebusapka. Birth of the Symbol: Aspects of the Interaction of Ritual and Ritual Poetry* // «Journal of Ukrainian Studies», 5, 1980, nr. 2, p. 93-95; Олекса Романець, *Іван Ребошапка. Народження символу* // «Українська радянська енциклопедія». Видання друге, «Наукова думка», Київ, 1983, с. 301; Danyl Struk, *Ioan Rebusapka. Birth of the Symbol* // «Encyclopedia of Ukraine», University of Toronto Press, 1993, v. 4, p. 323.

5 P. Caraman, *Obrzęd kołędowania u Słowian i u Rumunów*, Kraków, 1933.

ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ МИХАЙЛО МАЧОКА

13 липня цього року на 87-му році життя покинув цей світ Михайло Мачока, почесний голова Сатумарської повітової філії Союзу українців Румунії.

Народився Михайло Мачока 24 квітня 1932 року в селі Ремети, що на Мараморощині, у бідній селянській багатодітній родині. Його дитинство було дуже тяжким: війна, голод 1946-1947 років, втрата матері, наймитвання, як згадував сам Михайло Мачока в інтерв'ю 2009 року для ужгородського інернетвидання «Новини Закарпаття»: «Для того щоб самому заробляти на життя тато віддав мене у с. Кимпулунг ла Тиса (Довге поле). Я був слугою у місцевого газди-українця Штефана Буковського зараз один рік. Він був за дяка у тамтешній церкві, де проводилась служба українською мовою. Буковський мав тоді багато землі, худоби. Працювали зранку до вечора. За мою працю газда кожну суботу давав батькові один мішок пшениці, жита або кукурудзи. Він пішком ніс цей мішок на плечах до Реміт. Потім вдома це молотили, так і жили...»

Семирічку закінчив у рідному селі. Після школи важко працював. Аж після служби у війську вирішив продовжити навчання і поступив у Клузьку технологічну школу агрономів, закінчивши яку отримав диплом технолога і в 1959 році став головою колгоспу в Реметах, де проявив себе добрим організатором, енергійним, наполегливим керівником, який вмів знайти контакт з людьми. Тому не дивно, що Михайла Мачоку після шестилітнього керування реметянським колективним господарством перевели на посаду секретаря Сігетського райкому партії із сільськогосподарських питань.

В 1967 році Михайло Мачока продовжив здобувати освіту на факультеті міжнародної економіки Академії соціально-політичних наук в м. Бухаресті, і отримавши в 1971 році диплом, очолив економічну

комісію Сатумарського повітового партійного комітету, а невдовзі став головою об'єднання колективних господарств повіту Сату Маре. Із 1977 року був призначений заступником голови Управління праці та соціального захисту, де працював аж до виходу в 1994 році на пенсію.

Також Михайло Мачока взяв активну участь в організації української громади Сатумарщини. Так в 2000 році була заснована повітова філія Союзу українців Румунії, яку він і очолив та,

застосувавши притаманні йому організаторські та керівні якості, за короткий час зумів сягнути неабияких результатів. Це й організація щорічних днів вшанування пам'яті Тараса Шевченка, увіковічнення пам'яті відомих українців Румунії – відкриття меморіальних дощок на честь українського письменника Івана Федька (1938-1979) та колишнього голови СУРУ, письменника Степана Ткачука (1936-2005), – відзначення пам'ятних і знаменних для українців дат, організація різноманітних культурних заходів. Але сам Михайло Мачока найбільшими своїми досягненнями вважав заснування класів з викладанням української мови в селі Микулі та відкриття пам'ятника-погруддя Тараса Шевченка в м. Сату Маре, на встановлення якого, завдяки клопотанням і наполегливості Михайла Мачоки, повітова і міська ради Сату Маре виділили кошти. Також він брав активну участь у встановленні пам'ятника-погруддя українського національного поета в м. Тульчі.

Активно співпрацюючи з державними органами влади, Михайло Мачока намагався вирішити проблеми етнічної української меншини не лише Сатумарського, але й інших повітів Румунії. Також немаловажною була його співпраця з місцевими і повітовими мас-медіа, розуміючи важливість не

тільки діяльності української спільноти Румунії, а й її популяризації серед мажоритарного населення та громадян інших національностей. Разом з тим він зумів налагодити тісні зв'язки з організаціями і установами України, які не раз послужили мостом для українсько-румунського співробітництва. Так Михайло Мачока став ініціатором договору про транскордонну науково-технічну співпрацю між повітом Сату Маре і Закарпатською областю. Він же сприяв реалізації проекту міст-побратимів між Неґрешть, Оаш (Румунія) і Тячів (Закарпатська область, Україна). Брав активну участь у реалізації європейських проектів, ініціаторами яких виступали міська і повітова ради Сату Маре, із залученням партнерів з України. Був учасником багатьох міжнародних конференцій (в Україні, Угорщині, Словаччині, Данії та ін.) на теми транскордонного співробітництва.

Одним із найгучніших заходів, організованих і проведених Михайлом Мачокою та очолюваною ним філією, був Міжнародний симпозіум «Тарас Шевченко – апостол українського народу» (2012 р.), невдовзі після якого правління Всеукраїнського Фонду Тараса Шевченка на своєму засіданні 6 червня 2012 р. в Києві одностайно прийняло рішення

про присудження йому премії Фонду Тараса Шевченка «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» за багатолітню подвижницьку діяльність на терені української культури, активну працю в організації українського культурно-просвітницького та громадського життя в Румунії. Таким чином, Михайло Мачока став першим і донині єдиним в Румунії лауреатом цієї високої нагороди. Оскільки Михайло Мачока не зміг приїхати в Україну на урочисту церемонію вручення Премії, у березні 2013 року голова Всеукраїнського Фонду Тараса Шевченка Людмила Красицька, відгукнувшись на запрошення СУРУ,

взяла участь у сатумарських заходах в рамках «Днів Тараса Шевченка в Румунії» і особисто вручила Диплому лауреату. А вкінці цього ж року побачила світ книга «Тарас Шевченко – апостол українського народу», упорядкована Михайлом Мачокою, яка одразу здобувши визнання, увійшла до числа кращих зарубіжних видань, приурочених до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка, і була включена до державного науково-освітнього порталу України.

Безумовно, Михайло Мачока зробив вагомий внесок у розвиток української національної самобутності в Румунії та зміцнення культурних і ділових зв'язків між Румунією та Україною. Своєю активною працею в Союзі українців Румунії, головно в його Сатумарській повітій філії для збереження та заохочення етнічної, мовної, культурної та релігійної свідомості української спільноти Румунії залишать помітний слід, а видані книги і погруддя Тараса Шевченка в Сату Маре назавжди впишуть ім'я Михайла Мачоки в історію румунського українства.

Велика шана йому за подвижницьку діяльність на терені української культури і вічна пам'ять!

Редакція
«Нашого голосу»

Іван КІДЕЩУК

НАШ ДРУГ ВАСИЛЬ ДОВГИЙ ПІДНЯВСЯ В НЕБЕСА

Василь Манолійович Довгий (01.08.1941 – 24.06.2018), голова Чернівецької обласної організації НСПУ та голова Товариства «Україна-Румунія», і в Україні, і поза її межами заслужив велику шану від усіх тих, що мали його за друга, знайомого у прямих стосунках або з ефірів Чернівецького телебачення, чи то із його цікавої і цінної писемної творчості. Невтомний діяч культури сподівався надалі працювати над спільними проектами Чернівецької та Союзу українців Румунії, але, на жаль, все обірвалось.

77-літній письменник, журналіст Василь Довгий відійшов із земного життя 24 червня 2018, коли перші зорі сповіщали сонячну неділю Апостолів Варфоломія й Варнави та Ікони Божої Матері «Достойна є». Похоронну службу відслужили преподобні отці Гарасім, духовник Боянського православного монастиря, який доглядав за здоров'ям пана Василя після аварії вдома, у лікарні і в монастирі, та отець Дмитро із Вишніці, які представили перед Богом та мирянами церковнослов'янською, румунською та українською мовами віруючого покійника, що між вінками й квітами пошани друзів, збирався у довгу-предовгу дорогу в царство небесне. Поховали письменника Василя Довгого на центральній цвинтарі Чернівці, неподалік соловейка Буковини Назарія Яремчука (н. 30.11.1951 – п. 30.06.1995) та музикознавця й фольклориста Андрія Плішки (н. 14.11.1944 – п. 23.11.2014) – теж великих друзів Румунії, які при житті побували на наших сценах разом з журналістом телепередач на Південній Буковині і навіть кілька разів у Негостині, яку відвідував і видатний поет, герой України Іван Драч, тричі побувавши в гостях до пам'ятника Шевченка, і який, на жаль, відійшов у небеса на кілька днів раніше чернівецького лідера письменників на 82-му році життя (н. 17-10-1936 – п. 19-06-2018). До засмучених родичів, друзів і знайомих, що проводжали покійного письменника Василя Довгого, звернувся отець Дмитро і наголосив, що не можна забувати таких людей, які віддали все своє життя на благо рідного краю та на зріст його культури, зокрема літератури, музики, фольклору, що є духовним здобутком українського народу, якого обдаровані Божими талантами люди несуть далі в народ та наповнюють всесвітній скарбник невмирущими цінностями української культури.

Життя часто непередбачуване. Кілька років тому воно завдало найбільшого удару Василю Довгому – він втратив єдиного сина Олександра, відомого юриста України. Цей біль скорботна сім'я вигоювала любов'ю до Бога, до церкви та монастирів – Банченського, Боянського, Сучевницького, Святого Івана Сучавського

і ін., де вони – пан Василь і пані Валентина – шукали духовного притулку, щоб повернути сили працювати далі і виконувати їхній поклик до літератури та української культури, як справжні сіячі-просвітители свого народу. Так, після успішних гастролей з «Царівною/Printesa» Ольги Кобилянської була написана нова п'єса-казка «Битва» за однойменною новелою того ж класика, задумана й розпочата в монастирі, в якій герої (автобіографічні!) – Сашко з отцем Василем і церковними мирянами стають на захист лісів на Буковині, бо ліси – наша святиня і здоров'я планети. Хай Господь-Бог прийме у царство небесне нового представника православної церкви і хай буде йому вічна пам'ять, а пані Валентину та сім'ю з рідного Онуту хай укріпить ласкою Божою, здоров'ям та впевненням, що всіх віруючих в Ісуса Христа жде воскресіння, спасіння та рай небесний.

Запрошені до слова друзі письменники та журналісти висловили свою велику повагу до людини, письменника й тележурналіста Василя Довгого, який виконував свої обов'язки зразково як людина і діяч культури, який приходив у дім кожного не тільки літературою, зокрема театром, але й своїми телепередачами «із щирими, схвильованими, гострими діалогами, актуальними коментарями, – писав про свого колегу ще в «полудень віку» письменник Михайло Івасюк, – в яких можемо простежити розвиток політичних, економічних проблем, моралі, культури...» – цю обдарованість він зберіг до кінця свого життя. Про минучість життя і вічні проекти людини-письменника говорила поетеса Тамара Севернюк, відзначаючи, що улюблений драматург став автором нових п'єс за творчістю О. Кобилянської: двоактової п'єси «Царівна» та одноактової п'єси-казки для дітей «Битва», а також надрукував у Бук-Реку свою п'єсу у двомовному українсько-румунському варіанті «Царівна/Printesa», яку так прекрасно зіграли актори театру «Міхай Емінеску» у Румунії та в Чернівцях, ознайомлюючи румунське населення з творчістю нашого класика, що на перехресті XIX-XX століть старався вписати українську літературу в течію західноєвропейських літератур, – сказала Тамара Севернюк, а творчість її, як і сама «робітниця пера» (О. Кобилянська), стали для покійного і щирого друга письменників Василя життєвими і творчими зразками та провідними зірками, яких драматург і телесценарист подарував своїм сучасникам та майбутнім поколінням, хоч життя у старших роках видніється «крізь дим осених згорань» символічно, як «Перехрестя... Яри... Перелогі.../ Білопіння цвітіння і хуртуч./ Нас втрачають життєві дороги./ Прориваючись в шлях безкінеч, – завершила поетеса: – Хай кріпиться Василева родина,

а йому хай буде земля пухом і вічна пам'ять у наших серцях». Далі про неповторну співпрацю з Василем Довгим висловилися добрі колеги й друзі: заслужений журналіст і директор-пенсіонер ЧОДТРК Аркадій Казімірський, бувший голова НСПУ Чернівецької організації Василь Васкан, секретар Чернівецької організації письменників Василь Джуран, делегат-письменник з Румунії Іван Кідещук, декан словесників ЧНУ Борис Бунчук та поет, історик і літературний критик Богдан Мельничук, які співчуттями постарались душевно підкріпити родину, висловили свій жаль через втрату лідера письменницької когорти Чернівецької і згадали незабутні та унікальні моменти обласної телекомпанії, коли в ефірі транслювався шестисерійний кінофільм «Бентежний світанок» за епопеєю Константина Поповича (1984, студія Молдова-фільм), і 20-серійний кінофільм «Царівна» (1994, телестудія Київ). Також згадувались незабутні теледіалоги у прямому ефірі, так звані «Відповідаєм на ваші запитання», де телеглядачі мали можливість краще пізнати визначних людей світу: редактора журналу «Всесвіт» В. Коротича, славного поета Росії Є. Євтушенка, московського режисера О. Товстоногого, співака Грузії В. Кікабідзе, австрійського газетаря О. Хорна, шевченколога Б. Мельничука, Ванкуверського професора Ганну Польову і ін. (А. Казімірський). «Пощастило Василеві Довгому, – підкреслив В. Васкан, – відкрити мистецький небозвід для зірок Софії Ротару, Володі Івасюка, Назарія Яремчука, про яких подає деталі у своїй останній книзі «Береги», з

якої дізнаємось про деякі з найцікавіших таємниць його всеохопної і різноманітної творчості як письменника, драматурга, тележурналіста і невтомного громадського діяча. Найважча й важлива відповідальність голови письменників Чернівецької прямо замучувала совість наполегливої і добропорядної людини. Василь Довгий намагався виправити своїми силами матеріальні недоліки, що панували й панують у нашій письменницькій хаті через державні недостатки, спричинені останніми роками російською війною, що не зупинило його поклик створити нову «Царівну» для Ботошанського театру «Міхай Емінеску», де він відкрив прекрасного друга з Румунії для українського театру директора Траяна Апетрі, і здати цінну заключну книгу про свою творчість «Береги». Хай з Богом спочиває наш дорогий земляк Буковини!» Секретар НСПУ Чернівецької Василь Джуран говорив про свого надзвичайного колегу і лідера

Чернівецьких письменників та спільні просвітницькі зусилля працювати між людьми, на тих місцях, де працювали або народились наші письменники, бо вони – «Дзеркало нашої душі», як любив казати пан Василь, і тому надавали ми особливої уваги у збільшенні наших письменницьких рядів молодими членами, преміюванню нових літературних внесків заслужених письменників преміями Іван Бажанського, Юрія Федьковича, Сидора Воробкевича, Ольги Кобилянської, якими об'єднується останнім часом культурна Буковина України та Румунії вже міжнародними преміями, а гастролі румунською мовою драми «Царівна» стали вершиною культурних відносин між нашими краями». У свою чергу, я висловив співчуття родині Василя Довгого з боку Союзу українців Румунії та побратимів-письменників з приводу втрати великого друга всіх українців Румунії і румунів, з якими пан Василь мав дружні відносини, висловив жаль через втрату нездійснених проектів через те, що він уже не буде гостювати на культурних подіях Сучавщини та Бухаресту, на святах Тараса Шевченка, Ольги Кобилянської, на фестивалях «Співжиття» і на святах нашої української преси тощо, про яких мріяв скласти книгу з відеозаписами, але не судилось... Прощаючись з видатним письменником, деканом словесників ЧНУ Борисом Бунчуком підкреслив, що людина минається, але літературна спадщина Василя Довгого, його праця тележурналіста і громадського діяча, борця зі всіма перепонами буде шануватися завжди. Близький друг покійного, літературознавець Богдан Мельничук відзначив, що своїм театром та 20-серійним кінофільмом «Царівна» пан Василь зробив більше, ніж всі письменники разом для світової літератури.

Важко охопити кількома словами всю спадщину Василя Довгого, журналіста, письменника-романіста, драматурга й публіциста. Він реалізував 800 телеефірів, залишив нам 15 п'єс, збірник «Колесо» (2006), для дорослих і дітей, дві праці публіцистики «Телевізійні діалоги» (1991) і «Світло Цеценської гори» (2003), у співпраці з В. Селезінкою, та об'ємний роман «Розсекречений об'єкт» (2007) про людину творчої мудрості, чернівчанина Лук'яна Анатичука, що навчав молодь шукати ціль життя і творити самих себе (М. Ткач).

Василь Довгий за своєю вагомістю заслужив нагороджений престижним Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня та преміями ім. Дмитра Загула і Ольги Кобилянської.

Вічна йому пам'ять і хай з Богом спочиває!

Михайло ВОЛОЩУК**Українська мова**

Українська мова солов'їна,
Ти повна саява і краси.
Ти будеш в світі, мова рідна,
На місці першому завжди.

Біжу кудись

Біжу кудись росою і радію,
Серце живе, палає в грудях цвіт.
Немовби біг стрічать свого Месію,
Щоб з Ним піти в Його безсмертний світ.

Біжу, біжу, й кругом співа барвінок,
Хоч десь поблизу шурхотить змія...
Я не боюсь! Ось співу мій зарінок,
Тут я в красі не знатиму кінця.

Якби я зрадив

Якби я зрадив українську мову
І повернув би крок в безумство зле,
То у вечірню пору, чи ранкову
На смертну кару засудить мене.

На цій вершині

На цій вершині видно тільки скелі,
Яких обняла надвечірна мла,
Подалі плещуть вогнища веселі,
Хоча й гуде, як мачуха, земля.

І все ж таки, тут хочеться бувати,
Черпати сил, наснаги і бажань.
Щоби і інших скель бажав шукати,
Як в спеку річки одинока лань.

Ой кувала сива зозуленька

Українська народна пісня

Обробка Івана ЛІБЕРА

Непоспішаючи

1. Ой ку- ва- ла си- ва зо- зу- лень- ка В по- лі на яч-
2. Най ся же- нить, най ся же- нить Най здо- ров газ-
3. Най ба- ну- є, най ба- ну- є, Мо- же ба- ну-

ме- ні, яч- ме- ні. Що я чу- ла
ду- є, газ- ду- є. А я та- ки
ва- ти, да- на- да, Бо та- ко- ї

мо- я рід- на мам- ко... Мій ми- лий ся же- нить.
ду- же доб- ре зна- ю, Що за мнов ба- ну- є.
ми- лень- ко- ї Тре- ба по- шу- ка- ти.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

У цвинтарній каплиці смерть
викладає урок про життя:
«Не вбивай!
Не покінчи життя самогубством!
Не жадай смерті ближнього свого,
а чекай на свою!
Бла, бла, бла... бла, бла, бла...
І так далі...»

Звідкілясь ледь-ледь доноситься:
«...смертю смерть подолав...»
Це Його Воскресіння...
Господне!
Завжди Його і тільки Його!
Ніколи наше...
Облуплені ангели
із пліснявими крилами
задрімали, мов дідусі на призьбі...
тільки німі-пренімі сурми воскресіння
слухають урок про життя,
хоча не вірять, що зазвучать коли-небудь.

Бляшаний Христос, скоцюблений
зиркає одним оком на життя,
Він теж не вірить.

Звідкілясь ледь-ледь доноситься:
«...смертю смерть подолав...»
Це Його Воскресіння...
Господне!
Завжди Його і тільки Його!
Ніколи наше...

«Смертю смерть подолав...» –
цвях цвяхом вибивають...

«Гей ти! – гойкає на мене смерть.
– Ти зовсім не уважний на життя!»
«Воно не так, воно не так, – заперечую їй.
– Тільки...»
«Говори, говори, не соромся!» – підбадьорює мене.
«З життя не вийшов ніхто живим!» – випалюю я.
«Точно так, ти вгадав!» – хвалить мене смерть.

Звідкілясь ледь-ледь доноситься:
«...смертю смерть подолав...»
Це Його Воскресіння...
Господне!

Завжди Його і тільки Його!
Ніколи наше...

«Смертю смерть подолав...» –
здається лише банальною фразою,

КОЛИ РОЗМОВЛЯЄШ ЗІ СМЕРТЮ...

В душі моїй, окаяній
шелестять верхньоровенські діброви –
трава пахне материнським молоком...

Крізь мої жили, перевтомлені
течуть верхорівнянські потоки –
земля пахне батьківським хлібом...

Старість – бездомна собака – гарчить,
я посміхаюсь, вдягаючи її, мов пальто...

Життя пропонує мені зіграти
головну роль у фінальній драмі...

Смерть пахне травою...
Смерть пахне землею...

СМЕРТЬ ПАХНЕ МАТЕР'Ю І БАТЬКОМ

Ще трішки,
і скупаю душу в росі
травневих трав – ровенських,
зелених, милих, рідних...

змию в них
наступаючу старість
брудну і сумну...

серед пелюсток бриндуш¹,
знайду ікону матері,
розіп'яту на хресті дитинства –
мого рідного, неповторного...

подарую їй букет бриндуш,
як тоді в дитинстві...

КОЛИ РАНКИ ВІДЛІТАЛИ У ВИРІЙ

¹ Бриндуша – крокус.

Михайло МИХАЙЛЮК

БУКОВИНСЬКІ ТРАФУНКИ

ДЕ КОРОЛЕВА РУМУНІЇ ЗАЛИШИЛА СВОЄ СЕРЦЕ

З прадавніх часів царі, правителі, г'ранди дбали про свій вічний спочинок чи, за віруванням, про своє потойбічне життя.

Фараони в Єгипетській пустелі будували собі грандіозні піраміди, інші царі зводили розкішні гробниці, їх наслідували г'ранди різних рангів, а ближче до наших часів для вождів зводились мавзолеї. Тіла усопших бальзамувалися або не бальзамувалися, але гробниці мали увічнювати пам'ять про них.

Ближче до наших часів «претензії» коронованих осіб і вельмож почали скромнішати – вони відмовляються від пишноти, заповідаючи, щоб їх похоронили у божих храмах, ктиторами яких вони були, чи в улюблених за життя місцях, де вони зажили щастя, зазнали романтичних пригод.

Так, наприклад, королеві Румунії Марії припало до серця містечко Бальчик у так званому Кадрилатері, на узбережжі Чорного моря. А Кадрилатер – це територія, що лежить на південь від Добруджі, яка в період 1913-1940 рр. належала Румунії, внаслідок Другої

Церковця «Stella Maris» («Зірка Марії») в Бальчику, де до 1940 року зберігалось серце королеви Марії

Балканської війни (1913 р.). У 1940 році Кадрилатер увійшов до складу сучасної Болгарії. У Бальчику королева звеліла побудувати на схилі вапнякової гори, що спускається до моря, невеликий палац, який став її улюбленою літньою резиденцією.

Тут, уже немолода королева Марія пережила свою останню ідилію – останнє кохання.

Бажанням королеви Марії було те, щоби після смерті її серце зберігалось у Бальчику. І так, восени 1938 року серце королеви, закрите у срібній шкатулці, оздобленій дорожнім камінням, було привезено до Бальчика і до 1940 року зберігалось у православної церковці, що стоїть у прекрасному парку, який оточує палац.

ДУЛЯ ЦІСАРЕВІ

Мій дід Георгій Бойчук – бувший австрійський вояк, бувший браумайстер у броварні Юліуса Байля у Сереті – веселий і безтурботний, як божа птаха, поряється біля шпартата, помішує дерев'яною ложкою у котелку і хитро, по-змовницьки підморгує нам. А ми, дітлахи, його внуки від старшої доньки Линці, жадібно позираємо на його чаклування над котелком, звідки на цілу хату смачно пахне смаженою цибулею, бо голодні, як вовки, бо набігалися горбами, городами і корчами, що оточують дідову господарку – стару хату під драницями і без комина, кам'яну пивницю, вириту у крутому березі поза хатою, шопу, в якій стоять жорна, на яких баба меле кукурудзу на мамалигу.

Раз від разу дід набирає у ложку з котелка смаженої цибулі, куштує її і, прикладаючи палець до уст, шепче нам наче по-секрету: «Такого гуляшу і сам Франц Йозеф не їв!» – себто австрійський цісар, чий сімейний портрет висить на стіні поряд з образами і про якого баба каже, що то святий і тому, коли проказує Отченаш, хреститься і на нього.

А мені цісар з портрета зовсім не виглядає на святого – виглядає більше на вусатого, набундюченого пана, схожого на шандаря.

Закінчивши з гуляшем, дід заварює мамаличку і вивертає її на дерев'яний кружок. Потім у полив'яні мисочки накладає мамалиги, а зверху – шар

Пам'ятник Францу Йозефу I в місті Чернівцях. Скульптори Володимир Цісарик і Сергій Іванов

смаженої цибулі: «Їжте, бо такого гуляшу сам цісар не їв!» – повторює.

Уминаємо мамалигу зі смаженою цибулею, аж давимось. Мені кортить показати цісареві дулю, ще й додати дошкульне слово: «Хотів би і ти? На тобі фігу!»

Але до хати заходить баба, накладає і собі в миску дідової страви. Її прихід замикає мені рота, бо якщо согрішу проти «святого» цісаря, вона знову назве мене грішником і шибеником, якого кара чекає, бо «Бог усе видить і записує».

П.С. Коли я був уже школярем і піонером, а портрет Франца Йозефа все ще висів на стіні поряд з образами, я називав цісаря «експлуататором», чим викликав бабине обурення. «Ціхо, шакіндер! – грозила чомусь польсько-німецькими словами і додавала по-нашому – То цісар, то святий!»

Багато років пізніше, коли я вже був студентом, коли після страшних злив горб почав зсуватися і «підтяв» бабину хату й її завалили, цісарський портрет десь пропав. Діда і баби вже не було на світі і той портрет, мабуть, викинула на сміття моя тітка, мамина сестра, яка жила у старій хаті до її «кончини».

МОЛОДІ БУЛИ МИ, МОЛОДІ...

Роки минають, та все ще вірю, що таки сяду за написання спогадів. Саме спогадів, а не «мемуарів», бо це слово звучить надто пишно, бо в тих спогадах не буде нічого надзвичайного, а тільки пережите.

А якщо візьмуся за перо, то обов'язково повинен написати про нашу письменницьку братію, про наші зустрічі, просто товариські, та особливо про наші зустрічі з читачами, про народження книжок, які скажу нескромно, вже увійшли до «золотого фонду» нашої літератури.

У спогадах буде більше, мабуть, про буковинських побратимів по перу щонайменше з двох причин. По-перше, як газетяр, я найчастіше їздив у відрядження на Буковину, а, по-друге, тому що там відбувалося найбільше зустрічей з читачами у рамках «Місячника книги на селі», які організував культурний активіст, мараморощець Янош Горват, котрий добивався, того щоби й українських письменників залучували до «поширення книги серед трудовиків села».

А ми тоді були молоді, навіть «повні сили і відваги», як пише Павло Тичина, нас мало турбувало те, що під час тих зустрічей ми перебували під пильним оком «органів». Розуміється, у тих зустрічах брали участь не тільки буковинські поети і прозаїки. Бували на них і такі знакові поети, як Іван Ковач і Микола Корсюк – перший банатець, а другий уродженець марамороського краю.

А буковинських українських письменників був тоді цілий «легіон»: Василь Клим, Іван Негрюк, Юрій Лукан, Михайло Михайлюк, Юрій Ракоча, Василь Цаповець, Степан Ткачук, Корнелій Ірод. Тоді Микола Корсюк «безнадійно» закохався у Буковину, подружився з Василем Климом.

На першій порі зустрічі відбувалися, наприклад, у Негостині, у будинку культури, де завжди зал був переповнений людом. Оця масовість, здається, перелякала «органи» і зустрічі почали відбуватися тільки у школах, де публіки, розуміється, було менше – тільки учні і педкадри.

Найбільшого успіху перед слухачами мав Юрій Лукан з кількох причин: він був знаним у Сучавщині професором, мав практику контактування з учнями і, крім того, читав «перчені» та смішні уривки зі свого першого роману «Терези».

Натомість, талановитий Іван Негрюк декламаторського хисту не мав і страждав від того, що публіка плеще йому в долоні з увічливості. Колоритною постаттю письменницького гурту був старший роками учитель-пенсіонер, дивак і мудрець Юрій Ракоча. Спочатку організатори побоювалися, що Ракоча може ляпнути якусь дурницю, бо він немало натерпівся від «секурітаті» за свої «дивацтва», але Ракоча, на подив усім, говорив «по лінії», дякував партії за «чудові умови»...

Та більше про «трафунки» з письменниками у наступних числах «Нашого голосу».

Корнелій ІРОД

КОСТІКА ІІІ-ИЙ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 288)

Знайшов я міліцію, пост справді знаходився біля Народної ради, заходжу і – не повірите! – всередині натрапив на міліціонера, котирий забрав мої права. У приміщенні був лише він, сидів за робочим столом, а перед ним – мої права, ніби старший сержант очікував мене. Певна річ, що не годилося питати про Загарію, як радив отець Лунгу, а тому я привітався і, ніби я прямо до нього прийшов, почав несміле торгування:

– Так ви якої думки, віддасте мої права?..

– Не можна, – сухо відповів він.

– То чому? Ви ж знаєте, що я не порушив жодного правила руху...

Старший сержант помовчав хвилину, а далі зізнався:

– Вже й мені жаль, що забрав ваші права, але віддати їх вам не можу. Я виписав довідку, так що...

– Нічого. Я повертаю вам довідку, ви її анулюєте – і все, – вийняв я той папір.

– Ні, бо зберігається її копія, і що скаже начальство, коли побачить, що я анулював довідку? «Скільки дав тобі водій, щоб ти повернув права?..» Розумієте? Так що...

– Я вас дуже прошу... Я міг би...

В той момент рвучко відчиняються двері і вривається досередини високий худорлявий мужчина в синьому, як міліцейська форма, дощовику. Старший сержант скочив на рівні ноги і взяв під козирок:

– Здрастуйте!

Це, мабуть, не Загарія, а якийсь шеф з Повітового інспекторату, подумав я, якщо старший сержант налякався.

– Ти один? А решта де? Де оті два трутні?

– Вони у селищі Нуч у зв'язку з крадіжкою кукурудзи.

– Загарія?

– Шеф на засіданні в повітовому центрі. Ви його послали...

– М-так. А товариш? – кивнув він на мене головою, але не подивився в мій бік.

– Я задержав його права – товариш неправильно здійснив обгін...

– Віддай товаришеві права, Балане, й не трать часу на дурниці! – сказав нижчим, але рішучим тоном невідомий начальник в синьому дощовику, а далі підвищив голос: – А сьогоднішні свої обов'язки ти вже

всі виконав? – і вийшов так само прудко, як і увійшов.

Це мені надало відваги:

– А бачите, що й товариш згідний, щоб ви повернули мені права.

– Не можу. Якби не виписав я довідку...

– Я вас дуже прошу...

– Не настоюйте, товаришу, бо не можна.

І хоч із сказаного мною, а найбільше з інтонації я хотів, щоб міліціонер зрозумів, що за повернення прав я винагороджу його, і навіть сказав, що попри 300 леїв штрафу я згідний заплатити ще один штраф, навіть більший, годі було переконати впертого міліціонера, і вкінці я відмовився торгуватися.

Я повернувся до свого авто (в якому через дрібний дощ ждали мене Дженовева і Марія), а дружина поцікавилася занепокоєно:

– Ну, що? Вдалося тобі взяти свої права?

– Ні, міліціонер не хоче повернути, – і я розказав їй і решту подробиць. – Ходім до Костіки Джорджеску – може, він придумає якийсь вихід.

Костіка Джорджеску підняв у Снагові, таки біля батьківського двору, двоповерхову віллу. Власне, була вона ще недобудованою, лише внизу були вже закінчені кілька кімнат, в яких жили він та його Деспіна. Він зустрів нас дуже радо:

– Ух, діти, ви прибули в найкращий момент! Вчора я перегнав казан чудової цуйки, отже є чим частувати милих гостей!

Дженовева не п'є, Марія ні стільки, а тому вийшли вони з Деспіною в сад, а я залишився з Костікою розказати при чарочці про свою біду.

– Слухай, Корнелію! Стільки разів говорив я тобі: як тільки прибудеш у Снагов, люди повинні зараз же довідатися, що ти мій друг. Тоді ніхто не наважиться торкнутись жодної волосинки твоєї голови! І хто взяв твої шоферські права? Сказав ти йому, що ви приїхали до мене? Не сказав! Ну, хто взяв?

– Якийсь старший сержант Балан.

– А, це йолоп Мітіка Балан! Та він щоранку приносить нам молока. Родом він десь із Телеорману, а оженився Мітіка в сусідньому селі Чофлічень; в його тестя дві дійні корови, тому зайве молоко вони продають. Мітікова дружина – учителька, тобто підлегла Деспіні. Га-га. Все буде гаразд! Я зараз подзвоню Мітікові, щоб завтра вранці разом з молоком приніс і твій документ. З цієї нагоди варта випити ще по чудовій цуйці, правда? І хто

той, кажеш, велика повітова шишка, котрий прийшов контролювати тутешню міліцію? Як виглядає той тип, бо я всю повітову міліцію знаю?

– Я ж казав тобі: худий, високий, смаглявий, у синьому казенному дощовику.

– Не вгадаю, хто може бути. Ану, ходім до Грую.

– А я пив горілки, і за це таки варта, щоб забрали шоферські права, хоч не можна, бо я їх вже не маю...

– Та ти ж хильнув лише стаканчик.

– Два.

– То нічого, вони малі, разом не містять і сто грамів. Ну, поїхали!

Надворі продовжувало накрапати. Коли доїхали ми до Грую, побачили перед Народною радою групку людей, чотири-п'ять, які розмовляли якраз з отим товаришем у синьому дощовику.

– Ось, Костіка, той начальник міліції, про якого говорив я тобі.

Костіка зареготав таким гучним сміхом, аж налякав мене.

– Га-га-га! Ану, зупини на правому боці. Це ж мій сусід Вірджіл Скарлатеску. Мій друг. Він секретар повітового комітету компартії і був відкомандирований на якийсь час у нашу околицю, маючи завдання навести у нас порядок. Підожди мене тут – я йду поговорити з ним. Га-га-га, ото везе тобі, Корнелію!

Костіка пройшов скоцюрбившись ті якихось тридцять метрів до гуртка, потиснув худорлявому руку, а селяни попрощалися й розійшлися. Костіка обмінявся кількома словами з повітовим секретарем, потім вони зайшли разом у пост міліції. Але незабаром вийшли і направилися в мою сторону. Я вийшов з машини їм назустріч, і Костіка познайомив мене з Вірджілом Скарлатеску.

– Балан покинув вже пост, – сказав Вірджіл. – Буде йому за це! Не чекав, щоб вернулися його колеги з Нучів або Загарія з повіту. Пішов негідник, певне, додому в Чофлічень. Давайте, поїдемо до нього, хай поверне ваші шоферські права, бо чорт його забере!

Сіли, поїхали. Чофлічень – наступне село в напрямі від Снагова до Бухаресту. Смеркало і вже не дощило. Переконавання, що нарешті повернуть права, в певній мірі заспокоїло мене. Я доти сильно переживав через те, що мене покарали невинним, бо інша справа, якщо я порушив би якесь правило руху – прийняв би кару більш-менш спокійно, а так... Щоб уже не говорити, що без машини чим їздити мені 30 кілометрів на роботу? Правда, можна поїздом, але...

Ми скоро доїхали в Чофлічень. В центрі села, перед показним господарством і гарною хатою з багатобарвним городчиком квітів і широким подвір'ям мені сказали зупинити.

– Тут живе Мітіка Балан у свого тестя, – пояснив Костіка.

Я залишився в машині. Біля хвіртки Вірджіл натиснув на кнопку дзвінка, а Костіка гукнув кілька разів, і невдовзі наблизилась молода жінка.

– Поклич свого мужа! – зустрів її Вірджіл зовсім нецеремонно.

– Добрий вечір, товаришу секретар, – м'яко привіталася вона. – Мого чоловіка нема дома.

– А де він ландає, що залишив міліцію нароствір?

– Поїхав до Бухаресту. Він проходить шоферські курси, а сьогодні в нього нічне водіння.

– Ось як! У нього, значить, нема шоферських прав, а від інших відбирає! Скажи йому таке: в будь-якій годині ночі вернеться він додому, хай пошукає нас у ресторані «Мунтенія». Ми там будемо вечеряти, а платитиме він. Щоб навчився розуму! Хай прихопить з собою товаришеві права і 300 леїв, якими по-дурному оштрафував товариша. Зрозуміла?

– Так, товаришу... – відповіла учителька ще м'якше.

– Куца його година, якщо не прийде! Через кілька днів у нас партійне засідання... – закінчив Вірджіл конкретною погрозою.

Ресторан «Мунтенія» мав спеціальний режим, тобто не всім було дозволено заходити туди. Знаходився той ресторан серед широкого парку на самому березі озера, оточений мурованою огорожею, а при високій брамі постійно знаходилися два сторожі – цивільний воротар і озброєний військовий.

На початку ми хотіли засісти за стіл на терасі, але через комарів вирішили увійти досередини.

– А, може, спершу повернути до тебе додому, – кажу я Костікові, – хочу попередити Дженовеву, що запізнюся, щоб не турбувалася.

– Не треба. Звідси я подзвоню всесеснішому отцеві, тобто своєму татові, бо я ще не маю домашнього телефону, і попрошу, щоб сказав дівчатам, хай лягають спати, бо у нас важливі справи... Ге-ге-ге.

До нас підійшов завідувачий рестораном і запросив у затишне сепаре і теж він, а не офіціант, поцікавився, що бажаємо їсти та пити. Така ввічливість, розуміється, завдячувалася двом моїм супровідникам.

Далі наша вечеря була багата й весела, а Вірджіл мене присмно здивував. Всупереч узагальненому портретові партійного діяча, він був симпатичний, енергійний, розумний і несподівано начитаний, словом, один із рідкісних справжніх комуністів, яких пізнав я колинебудь, і поверх всього не був він ні мрійником, ні фантазером.

Перші дві години минули приємно, позбавлені напруженого чекання.

(Продовження на 33 с.)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БЛЯШАНИЙ ХРИСТОС

(Уривок з роману в новелах)

(Продовження з № 288)

Маріца була гарною, гарною і сумною, як ангел прогнаний з грішного раю – з раю найгірших грішників, які осудили її кожен за своєю совістю та грішними ділами...

Одні кидали вину на її недолю, інші звинувачували немилосердну війну, а інші просто махали рукою і зневажливо промовляли якесь там прислів'я, як, наприклад: яблуко не падає далеко від яблуні.

«Гріховодниця, як і її мати Аніца та бабуся Докіца – переспали зі всіма чоловіками села, наплодили покидьків, а курва тільки курву може привести на світ...» – такими словами «шанували» її жінки села, а чоловіки тільки зітхали, деякі з них пригадуючи, як тримали її голе тіло в своїх обіймах, як відчували її молоді, тверді, гарячі груди з малиновими сосками... Байдуже було чоловікам до того, якими були мати та бабуся Маріци?... Чи були курвами, чи ні... одні з них кохалися також з її матір'ю Аніцою, а інші, найстарші, але ще в силі, – навіть з її бабусею Докіцою.

Після смерті бабусі Маріца не замикала двері на ключ. Заходив хто тільки бажав, кохався з нею, а потім відходив задоволений, як задоволеною зіставалась і вона, тримаючи в руці пом'яту банкноту. Але не в банкноті річ, а в тому, що вона таким чином мстилася жінкам, які ненавиділи її. З кожним чоловіком, який потрапляв у її ліжко, Маріца відчувалась чимраз сильною – найсильнішою жінкою села.

Ночами кохалася з молодими хлопцями з вуграми на обличчі, з фронтівками, яким набридли власні жони, товсті та немиті, від яких вічно тхнуло потом та золою, із вдівцями та старими неодруженими бараберами – одним словом, зі всіма, хто переступав поріг її хати, а вдень йшла в ліс, де було тихо і безлюдно, де ніхто не кричав за нею: «Агі на тя, звийо!..», чи «О, йде курва!..» Ліс заспокоював її своєю зеленою тишею, дарував їй пісні пташок, кришталевий дзюркіт потічка, шелест листя...

Саме серед лісу, на Котовій поляні, зустріла Чорнокнижника Кирила, який вивів її вгору, аж поки не опинилась понад зеленими лісами, де край зеленого плаю дрімала його хатина, покрита дубовими чорно-зеленими від дощів та моху драницями.

Він був першим, з яким відчула справжнє задоволення і щастя, яке з'єднує чоловіка з жінкою.

Увійшов своєю плоттю в її плоть, своєю душею в її душу, наче в храм несповнених дотоді бажань. Він носив її на крилах задоволення та щастя, летів понад горами, понад зеленими хрестами ялин, понад темними заспаними лісами, понад долинами та глибокими прірвами, понад зеленими полонинами та льодовиковими озерами, понад потоками, річками та джерелами, понад хуторами та селами, прихованими серед букових лісів, понад її селом, де всі жінки її ненавиділи, а чоловіки входили своєю плоттю в її плоть бездушно, жорстоко, нервово, з неприхованим страхом, ніхто з них не зміг подарувати їй такі моменти екстазу, носити її на крилах щастя, як носив її він.

Коли вона запитала, скільки йому років, він погладив її волосся і гірко посміхнувся. Вони лежали голими на ведмежій хутрі, а в печі палав вогонь, тріскали приємно смерекові дрова, вистрілюючи іскри, а полум'яні язички змішувались в яскравих обіймах і, перетворюючись на дим, зникали крізь димар. Хоча надворі був теплий літній день, в хаті теж не було холодно, але Кирило запалив вогонь, шепочучи слова, відомі тільки йому, ніби кроплячи ними полум'яні язички, виконуючи якийсь дивний, давно забутий ритуал.

– Все, що нас оточує, створено з вогню, води, повітря та глини... – мовив Кирило, побачивши її здивування, мабуть, питалась, чому він розпалює вогонь серед літа. – Вогонь є Божим обличчям, він дає людям силу і зцілює їх від усієї безпорадності.

Коли Маріца хотіла запитати повторно, скільки йому років? Він поцілував її і знову поніс на крилах щастя понад горами, зеленими хрестами ялин, темними заспаними лісами, долинами, глибокими прірвами, зеленими полонинами, льодовиковими озерами, потоками...

Пізніше, в одну новомісячну ніч, він поведе її роздягнутою, як і сам, до прогаліни, на краю якої дзюрчало маленьке джерельце, ніби напоюючи величезного столітнього явора, і поміє її обличчя шепочучи якусь дивну молитву до знаних тільки йому сил.

– В цьому місці дуже рідко бувала людська нога. Тут у непарні місяці року, в новомісячні ночі людина відновлюється, набирається сил, відроджується...

Запам'ятай це!.. – пояснив їй Кирило, ніби хотів відповісти на її питання щодо його віку, яке поставила йому під час їхньої першої зустрічі. – Але скільки б не відновлювалась, скільки б не відроджувалась і набирала сил, наша плоть є тільки покривалом душі, яке дано нам при народженні, і настає час, коли воно більше не може служити нам, тому людина повинна бути готовою залишити своє тіло в будь-який момент, бо воно створене з глини і в глину перетвориться, а душа – від Господа, і повернеться до Господа, щоб отримати, можливо, інше покривало – небесне. Але маленька частинка наших душ залишається тут, на землі, тому у всьому, що навколо нас, живуть душі забутих предків, так само, як будуть жити наші душі, спостерігаючи за життям наших нащадків. Це теж не забудь!

***

Колись люди звали його Кирилом розбійником, але це давно було, мало хто й чув про нього, бо люди людьми забувають все – як добре, так і зле...

Маріца чула від своєї бабусі Докіци про розбійника Кирила, який покинув «обкрадати серед білого дня подорожніх людей, вбивати купців, красти коней...» і став божим чоловіком.

Протягом кількох років світ забув Кирила-розбійника, мало хто з людей пам'ятав його, але

КОСТІКА ІІІ-Й

(Продовження з 31 с.)

Але потім плин часу уповільнився, наче щось мучило його й пригальмовувало, і я висловив занепокоєне вагання:

– Невже Балан може не з'явитись?..

– Будь розумний, Корнелію! Що він не надто розумний, то не секрет, але вже не такий дурний, щоб не відповісти на Вірджілове «ввічливе запрошення»...

– Прийде він точно, – запевнив і Вірджіл. – А щоб були ми певні цього, я нагадав його жінці про наше засідання.

Щоб тратити якимось часом, ми замовили ще по чорній каві, стали розказувати жарти, аж бачимо: о другий і двадцять з'явився нарешті старший сержант Балан.

– Здрастуйте! – сказав він якимось мляво, бо, певне, не сподівався зустріти й мене в ресторані.

– Гарно, товаришу сержант! – почав Вірджіл суворим голосом. – Ти замкнув Міліцію, взяв лахи попід пахи та пішов до сраки, тобто в столицю, і гад-

багато з них почули про Кирила Чорнокнижника – святого чоловіка з надприродними силами, який робить людям добро і тримає владу над вітрами, хмарами, дощем, грозами, громом, а також над всіма хворобами і навіть смертю.

– Люди завжди роблять з мухи слона – люблять перебільшувати, вигадувати різні казкові розповіді, винаходити легенди та міфи, – сказав їй Кирило. – Я не був вбивцею, ані злодієм серед дороги, так само як зараз не є святою людиною, у мене немає надприродних сил і не маю ніякої влади над явищами природи, у мене немає повноважень над хворобами, тим паче смертю. Я смертний, як і всі люди, тільки мені вдалось відкрити деякі таємниці природи, і живу я в гармонії з нею. Це все!

«Скільки б йому років?» – думала Маріца, дивлячись на його білосизе волосся та білу короткострижену, завжди доглянуту бороду, завдяки якій не був схожий на жодного із святих преподобних мужів, ані на молдавських воєвод. Його руки та ноги, як і все тіло, були міцними, і хоча не хотів признати, що має владу над явищами природи, Маріца бачила одного разу, як він, тримаючи ножа в руці, відігнав грозу, що надходила на село.

«Можливо, не хоче мене лякати...» – подумала Маріца.

(Далі буде)

ки не мав, що залишаєш мешканців села Ґрую без органу, котрий за законом повинен захищати їх... – закінчив він іронічно.

– Мав я вправи нічного водіння... – промимрив Балан.

– Атож! У тебе ще нема прав водія, але ти дозволяєш собі відбирати їх від тих, які нічим не согрішили! Ти приніс товаришеві права? Віддай!

Міліціонер простягнув мені права і сказав неймовірно ввічливо:

– Будь ласка, поверніть довідку.

Ми обмінялись документами під уважним Вірджіловим наглядом.

– Так, – сказав він. – А тепер віддай 300 леїв, якими ти по-дурному оштрафував товариша. І не стирчи стоячи – сядь, скажи собі ви, випий чарку коньяку, або чогось іншого, бо все одно ти платитимеш – ми ж твої запрошені сьогодні, ні?..

– Слухай, Мітіка, – голосно розсміявся Костіка Джорджеску. – Я певний, що віднині запам'ятаєш назавжди таку мудрість: всяка наука коштує...

Чесно кажучи, мені стало жаль бідного міліціонера. Але що робити? Костіка таки правий: даром розуму не навчишся.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 288)

Петрик злякався. Пригадав собі про золу і купіль рік тому, коли набрався корости від Донійового цапа, та зразу розплакався.

– Бабко, я не хочу ніякої золи! Уд неї страшно шкура лопче¹. Я не утерплю! Ні, бабко! Ні! – благав він її.

– Перетерпиш! Не буде ти нічо. Не хочу аби-сте наповнили усьох. Ото погана нечиста пошесть, як і уши. Зачінаєса ошкола. Хочете іти помежи діти короставі? Сором великий! Та й няньо-ти, Павле, може наповнитися. Не хочу, аби шкрептався на уроках перед паньства із-за вас.

Павлик мовчав, бо хоч і чув про коросту, не мав нагоди спокутувати її, ані бабусин «золений лік» проти неї. Але коли почув про намір бабуні, стривожився.

– Ба', ми не маємо ніяку коросту. Ото – жалива². Ви не виділи добре. Ми сковзлиса у лісі та впали у жаливу.

– Та чого не говорите? Мох вам із дітьми! Як есте ня перепудили. Ану, долу одежу та давайте туй на сонце, най вижу вас май добре! Тепер розмію вам мало оцету із водов, помащу – та вам пруйде до вечера.

– І оцет лопче, як зола, бабо, – виручався Петрик.

– Лопче трохи, бо-сте драли шкуру. Але не так дуже, як зола. Чого не помастили-сте скоро слинов та було б вам пруйшло давно? Ваша слина – лік, діти, у всякуй потребі: для рани, удару, сінця, уд мурашки, оси, комаря і жаливи допомагає, абе-сте знали! Але не журітса! І жалива добра для тіла, як і уд пчоли жало. Лікує гостець.

– Який гостець у дітей, ба'?

– Ану, перестань! Доста було доказуватися³ та показувати собі мухи! Ви винні, і все ви скачете?... – обурилась Петриха.

– Бабко!

– А што май хочеш, Петре? Мовчі!

– Не гія оцету. Ми йдеме у потук, скупаємеса та пруйде жало. Вода уже потепліла, бо минув давно полуденок, – викручувався Петрик, але із бабунею тепер ніяк не могли домовитися.

– Куди у потук? Застудитися? Ви оцапіли? Петрука давно пруйшла. Зараз туй Мала Богородиця, – додала вона і почала розмішувати оцет із водою у якійсь глиняній мисці та збиралась мочити пухирі на дитячих тілах. Але коли побачила синяки на їх спинах і подряпини від ожиння, знову взялась до них:

– А се удки-сте добули? Не кажіт, что жалива винна... – глянула вона скоса на них. – Із ким ви билися? Кажіт скоро, аґігони!

– Ні з ким. Ударили – сме-са у лісі у якийсь пень, коли-сме упали.

– Не лічіт у решеті мак! Сесі сінці не уд пня! Ану, най полічу: один, два, три знаки. Не є їх много, але є. Петро має один май товстий і дві пудранини, а у тебе – два май тоненькі та й три пудрані рубці.

– Што ви скоїли, діти? Де вам одежа остала?

– Нічо.

– Як нічо? Не може бути! Ану, признавайтесь скоро та кажіт, хто вас бив у лісі та й гандря вам забрав, най іду порахуватися із ним. Царь 'му тот!

– Ніхто...

– А няньо-ти у сес час де був, Павле, што вас лишив на посміх другим? А! Пушов до Печиріпи на старі бріхні, бо коли приходит дому, лиш коло дідугана сидит. Прийде ун мені!.. – розсердилась тета Василина.

– Лишайте, тето Петрихо, пана професора! Та й дітей не муштруйте. Они не винні. Мали діло у лісі нині всі, – виручила їх Одотя Васеленюква, що появилась тоді у їхньому подвір'ї. Почула, що Печиріпового племінника дерево придавило у лісі та скоро принесла вістку і до Лали. Прийшла ніби за молоком. Бо на селі, як і в нашій Лалі, завжди так бувало.

Недобрі вісті мають довгі язика і міцні крила. Захоплюють людей краще ніж радощі і добрі діла, і в ту же мить розсіваються вітром по всіх зворах, хуторах і межах. А люди сприймають їх такими, якими вони є. Аналізують, обговорюють, перегортають з боку на бік, як дитина зелений листочок, коли бавиться із ним, і так не нудьгують. Так було завжди, і всюди. І так буде, поки світ. Зате наше сільське просте життя завжди має своєрідні чари, які трудно описати словами.

Ковдуш

Василина, хоч як не була втомлена, довго не могла тоді заснути та гляділа на зірки, що пробивались крізь шибку прямо до неї і думала. Денна лісова трагедія зворушила її серце і душу та не давала ніяк нічного спокою. Пригадала собі про молодість, про марно втрачені роки на самоті під час війни, коли боролась із недостатками, через які померло і її дитя – донечка Гафійка, пізніше і її батько на серце, потім Парася, її мати, і все так. «В один раз воєнне лихо закінчилося. Але іспитало нас політичне самоволіє всяких таких сільських ніяких, котрі поволочили і мого Петра в болото, што ледви уколотивса із него. І, коли утихомиривса світ і в хижі вже було трохи ліпше, прислопило смертельно Петра дерево у лісі. Саме так, як і тепер Печиріпового лег'їня. Але сес ще молодяк. І, може, даст Бог, та уздоровитса якос», – міркувала вона і розплакалась у подушку.

Сльози заспокоїли її трохи, відігнали сумні думки, а ті заблудили у другий бік та зупинились у її саду на поваленій грозою груші, котру подарував дітям Печиріпа, щоб посадили на їхнім городі. «Казала я тогди, што ото якийс знак має бути, але ніхто мені не вірував. Бо я знаю, што здорове дерево не валитса ніколи на земню, не гине даром. Оно має нерозривний зв'язок із нашим життям, із тим, хто його прищепив або посадив. Оно має свуй мотив», – прийшла до висновку Василина. «Через усяке пруйшли і Печиріпові, як і ми. Мали і другі всякого, але у нас обидвох переливса шуфлей⁴ через міру. Коли Іван Печиріпа повернувса дому із плену поза скулька добрих году, коли уже ніхто на него і не надіявса, бо всі думали, што загиб дес на фронті, найшов дома тригодову дитину. Подарунок уд якихос партизану, што вартували поза войнов тих, котрі протиставилиса новому ладу та пряталиса⁵ за Вєрхом у нашому лісі. Згвалтували та посмішували нещасники у колибі бідну Печиріпову молодичю. Бо Івана, хоть не було тогди дома і хоть був невинним, тодішне правительство вважало зрадником, а село гіклером⁶, та переслідували і домашніх деякий час.

Залишили «добру» згадку про них тогди, дяволи світські!» – зітхнула у думці тета Василина та почала перешіптувати молитву, котра б заспокоїла її і приколосала.

Це було десь у травні, коли Печиріпа добрався додому пішки із Сигота, де залишив його нічний поїзд. Із Нижньої Руні переступив Лалу та подався прямо через царину до свого села і обійстя. Обшарпаний,

волохатий і втомлений, а до того немитий, вшивий і сухий, виглядав, як тінь, і не хотів сполохати своїм виглядом перехожих, хоч було ще дуже рано.

Коли дійшов до свого дому, зустріли його тільки зорі, що сходили за обрієм Мигури, бо все село спало спокійно, як і його обійстя, та лиш соловейко вигравав свою трель, привітавшись весело з гостем, як батько з блудним сином.

Втомлений довгою дорогою, що піднімалась стрімко вгору, він задихався. Та щоб заспокоїти хоч трохи легені і серце, котре калатало під його худими ребрами, на межі, де росли три дубки, котрі він посадив для кожного синочка, коли ті народились, зупинився та радісно помацав їх стовбури.

Обдивився у напівтемряві кругом та побачив біля тих трьох дерев маленьку осіку, що розпустила свої зелені віти, котрі піднімались до неба поряд зі своїми побратимами.

Мужчина уважно оглянув її та замислився: «Ба ци сама туй уросла, ци хтос її туй посадив навмисно?» – питався він.

Деревце стривожилось, побачивши незнайомця, і зразу затріпотіло під подихом ранішнього вітру, а дубки зашуміли. Печиріпа глянув на них зворушено, а потім несміло переступив межу.

Коли дійшов до подвір'я, розгубився. Ранішня сонна тиша чомусь не давала йому спокою. Зламавши гілку білої бузини, що буйно розцвіла біля воріт, де він сам посадив її у той рік, перед війною, бо любив квіти і садоводство, як і вівчарство, зрадів їй, понюхав і посміхнувся.

Підійшов і до собачої буди, де ждав Лапка, сподівався, що той зустріне його і почне радісно підлабузнюватися, як й іншим разом, коли він повертався звідкілясь додому. Після стількох років воєнного блукання бажав і тепер його собачої ласки, але у розваленій буді було пусто, як і в подвір'ї, і йому стало сумно. «Уже був старий та здох» – подумав і подався прямо до оборога, де зразу кинувся горілиць, укритись трохи сіном, бо надворі панувала ранішня прохолода, і в ту ж мить заснув, не ворухнувшись.

(Далі буде)

¹ Лоптати – свербіти, пекти.

² Жалива – кропива.

³ Доказуватися – переконувати, сперечатися.

⁴ Шуфлей – глиняний горщик.

⁵ Прятати – ховати, хоронити.

⁶ Гіклер – гітлерівець.

Дмитро ГОЛДИШ

ПОЛЯНСЬКІ ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ*

– СВАЛЬБА (ВЕСІЛЛЯ) –

(Продовження з № 288)

Як са май трафляло, што чоловік у бутині, а молодиця май забавлялася і из друкими, то співали так:

Та кивала молодиця палчіком на мене:

– А ходи, легінику, вечером до мене.

– Як до тебе приходиши? Ти імаш чоловіка, Найдет ня' коло тебе – збавит мого віка.

За сисе, легінику, ти лиш са не жури, возме собі цигарину та й собі закуре.

Я заяла старинького рубати калину, взяла хлопчика за руку, завела в гостину.

Я заяла старенького калину рубати, взяла хлопчика за руку, завела до хати

Та стау я серед хати, старий – на подвір'ю.

– А я, хлопец молоденький, де тепер са діну?

– Запрічю тя', легінику, пид білу парнину, сама ляжу на постільку та й скажу, што гину.

Зайшоу старий, бородатий из вонки до хати.

– Та повірь ми', чоловіче, што хочу вмирати.

Повірь ми', чоловіче, што хочу вмирати, та іди у патику ліку купувати.

Заяла старенького ліку купувати, взяла хлопчика за руку, вивела из хати.

А я, легінь молоденький, в свого неня вдауса,

та помалу поза двері в колопні спрятауса.

А старий, бородатий додому змагає.

– Та повірте мені, люди, бо жунка вмирає.

Принус-ім ти', любя жунко, в погарчіку меду, та изліз ти до на земню, хоть най тя проведу.

Дивитса у оконце та й зачекау мало, та привидіу, што в колопнях штес са закивало.

– Та повір ми', чоловіче, ни можу ступати.

– Кого-с мала у вечері в колопні притати?

Коло тебе, моя жунко, дуже змагаюса, але іду у колопні та там подивюса.

Пушоу старий, бородатий у колопні знати.

– На ште тобі, легінику, суда рачковати?

А я, хлопец молоденький, знав-ім відповіді:

– Заболіло в черевині, та й мусіу присісти.

Та даю ти', старий діду, один літер рому, лиш бери та ня' веди до мене додому.

– Не гия ми' твого рому, ні твої горівки, чо-с ішоу, я тя' видіу, до моєї жінки?

Чо-с ішоу, я тя' видіу, вчора при вечері?

Та, не много казуючі, імнят за кучері.

– Буйса Бога, чоловіче, ни вижени душу, – іміу-іс ня' коло жунки, косити ти мушу.

– Не гия ми твої кушні, ні тебе косити, імів-ім тя' коло жунки, лиш тя мушу бити.

А тот старий, бородатий много не жартуєт, кучерики напрауляєт, колом потігаєт.

Та кажу вам, побратимки, из мене учітса, та из чужоу молодицоу ви не волочітса.

А інші приспівуют дівкам так:

Хвалиласа, хло', богачка цілу пилипіуку: – Як прийдут тоти мнясниці, виддам я сі дівку.

А прушли, хло', мнясниці, та й другі минают, а у богачки у хижі гуслі не співають.

Та прушли одни мнясниці і другі минают, а богацкі дівчінята раз са не виддают.

Та богацка дівчиночка сидит коло моста, коровка юй не доєна, бо са боїт хвоста.

Коровки юй не доєні, порося не їло, бо ляшуєт на дорогах, се не файне діло.

– Та бери ня', легінику, бери ня', бери ня', до робутки ніякої ти не поклади ня'.

Коровку я ти' не здою, бо са хвоста бою, хижу ти' не замету, бо са не схіляю.

Хижу ти' не замету, бо са не схіляю, пометіння не виберу, бо такі не знаю.

Істи я тобі не звар'ю, бо-м са не научіла, блюда я ти' не помію, то не моє діло.

А кросна я не витчу – се не розумію, кужилину я не пряду, бо такі не вмію.

Коровку я ти' не здою, бо са хвоста бою, у корчму за тобою пуйду, не ломню ти' волю.

А дес серед ночі гегедуш (скрипаль) грає жункам, а они співають так:

Віночку зелененький, мушу тя' носити, за файного легіника хочу тя' лишити.

А куєт зозулечка, та ковала, вила, за того-м са я виддала, котрого-м любила.

Любила-м тя', легінику, та й буду любити, а из тобою я сі хочу сес світок прожити.

А сес світок прожити, та й діти ростити, аж би кулько біди було, мусимо перейти.

Та не реви, невісточко, не реви, не реви, якого-с си обибрала, такого си бери.

Такого-с си обибрала, лиш у солом'янці, аби-с му' са радовала, як дитина мамці.

А як діука не пушла за того легіня, котрого любила, бо старіня їй пригрозила, жунки співали так:

Та не тот ня', мамко, узяв, што я го' любила, але тот ня', мамко, узяв, што-м го ні не снила.

Та не тот ня', мамко, узяв, што ми' дав обручку, але тот ня', мамко, узяв, што не спау ні нучку.

Та не тот ня', мамко, узяв, што на ручці лежав,

а тот ня', мамко, узяв, што пид шкіною дрижав.

Та не тот ня', мамко, узяв, што я сі думала, а тот ня', мамко, узяв, што-м го' ні не знала.

Вид коли-м тя', легінику, зазнати зазнала, вид тогди я, легінику, лиш за тя' гадала.

Вид коли-м тя', легінику, зазнати зазнала, я робутку не робила, лиш за тя' думала.

Схилиласа смеричіна верхом у долину, та не думай, легінику, што над тобою гину.

Я без тебе не погину, ні без твого роду, а я сі любка найду, як перейду воду.

А я сі любка найду, як явур зеленій, а ти собі таку найдеш, як туршук згорений.

Бо на мого яворика любо са дивити, тобі з твою туршининоу сором са справити.

Та я сі любка найду, а ти, аж не найдеш, та так беш бановати, што из дому пуйдеш.

Та, Андрію, муку сію, Андрію, Андрію, я на тебе з молодіої імала-м надію.

Та, Андрію, муку сію та й колачі печу, аж ти ня' будеш бити, я до мамки втечу.

Аж ня' беш, Андрі', бити вадь ня' беш лаяти, я сі пуйду до мамочки, ніхто не бет знати.

Та ковала зозулечка, каркала й ворона, мене любко поцуловав, я любка не годна.

А так співають мамі невісточій:

Та гадала-с, любя мамко, што ня' са не збудеш, прийдет тотя годиначка – бановати будеш.

Прийдет тотя годиначка, прийдет тотя днина, ти са, мамко, здогадаєш, де твоя дитина.

Та послідня сіся нучка, та послідня друга, ти са, мамко, здогадаєш, де твоя послуга.

Ти са, мамко, здогадаєш, та беш бановати, та не бу'-ти помогати кросенцята ткати.

Як далас ня', любя мамко, за діл, за ділочок, аби я сі не зносила зеленій віночок.

– А, сива ластоволя, де-с діла віночок? – Я занесла у городчік, де густий цвіточок.

А куєт зозулечка у зеленум гаю. Готоу, мамко, бесагочки, бо я сі рушаю.

А куєт зазуличка та сіла в берізку. Готоу, мамко, бесагочки, бо йду на невіску.

Куєт зозулечка, почала кувати. Та не дай ня', любя мамко, де многі кумнати.

Та не дай ня', любя мамко, де многі кумнати, бо многим кумнаткам дуже тяжко удати.

А біла-с ня', любя мамко, з берви в воду пхнула, мало біла-с бановала та й далі забула.

Мало біла-с бановала та й далі забула, та за мене, молоденьку, бесідок не чула.

Та вже не ймай, любя мамко, на мене надію, я ти булше не вижени коровочки з хліву.

(Далі буде)
* Збережена місцева говірка села Русь-Поляни

Віргілій РИЦЬКО

Народно-християнські свята українців Добруджі

Івана Купала

(24 червня / 7 липня)

В народнім календарі Івана Купала – один із найбільших празників літнього циклу, який єднає стару міфологію Сонця і Землі, води і вогню, язичницькі елементи календарного циклу з християнськими легендами і сказаннями про великого святого. Якщо перша частина назви свята Іванів день – чисто християнського походження, то друга частина – язичницька. *Купало* пов'язане з дієсловами «купати» і «кипіти»: слово індоєвропейське *куп*, зі значенням «кипіти», «бажати», звідки і назва римського бога любові Купідон. В центрі купальських свят у старих слов'ян Купалом називалось чучело, котре згорало на вогні чи топили його у воді. Це було як божество вогню і Сонця. В ритуалі брало участь і жіноче міфічне створіння, що втілювало водну стихію. Весь ритуальний комплекс уявлений як божественне «весілля» двох стихій: вогню і води. В ритуалі Купало виступає у вигляді чоловічого чучела, у вигляді запаленого вогню, колеса чи вінка із квітів – символу Сонця. В текстах ритуальних пісень купальського циклу він описаний як молодий парубок чудової зовнішньої вдачі.

В купальських обрядах весь час присутні вода як символ животворіння жіночої стихії, але одночасно і уособлення смерті. Ритуальний комплекс дії має в своїй основі сакральне і одночасно інцестуозне «весілля» Вогню і Води.

Празник Івана Купала припадає на 7 липня. Церква засудила язичницькі купальські дії.

На Івана Купала особливе місце приділено воді і росі як небесній вологості. Один з ритуальних купальських обрядів – це обмивання водою всіх зустрічних. Взаємне обмивання перетворилося у веселі сутички з криками і сміхом.

Інша особливість купальської ночі – очищення вогнем. Навкруг вогню молодь танцювала і скакала почерез вогонь: хто краще і вище перескочить вогонь, той буде щасливий. Вогонь запалювали на високому місці.

Свято Івана Купала колись відбувалося з багатьма своєрідними обрядами та піснями. Тепер майже забули про це свято. Я ще пам'ятаю про це свято з розповідей моєї покійної бабусі. Дівчата і хлопці виходили із села з красивими співами, розкладали вогонь на горбі або десь у лісі поблизу ріки, танцювали навколо того вогню і стрибали через нього. Був такий звичай: перед тим, як стрибали парами, хлопець з дівчиною через вогонь, вони купалися у воді.

Мал. Михайла ТИМОШЕНКА

Сюди приносили їство, вино, приходили і музики. Учасники їли, пили, співали і танцювали цілий день.

В слободах гирла Дунаю купальський обряд починався так: дівчата брали гілку верби, вносили в хату, де збиралося багато дівчат. Хлопців до хати не пускали. Гілку ставили посеред хати і уквітчували квітами й паперовими різнобарвними стрічками. Це було купальне гільце.

Під час квітчання гільця дівчата співали купальські пісні. Хлопці в цей час намагалися ввійти до хати, але двері були замкнуті й дівчата їх не впускали.

Коли гільце було готове, дівчата з піснями йшли до Дунаю.

По дорозі хлопці обливали дівчат водою, щоб вони покинули гільце. Коли вони приходили до Дунаю, хлопці переставали нападати на дівчат, і всі разом, хлопці й дівчата, сідали на човни. Човни пливли по Дунаю, а молодь весело співала, часто їх супроводили музики. Відпливаючи від берега, дівчата кидали гільце в Дунай. Потім усі разом поверталися до берега і тут забавлялися до вечора.

УКРАЇНСЬКІ КУПАЛЬСЬКІ ЛЕГЕНДИ

Папороть

(Легенда Бойківщини)

В давню давнину цвила папороть на Купала вночі о дванадцятій годині. Її ходили шукати молоді люде, і тільки ті могли знайти її, які були закохані перший раз незрадливою любов'ю. Єден молодий хлопець пішов уночі на Купала до лісу і знайшов ту папороть. Вона цвила, як сонце, і блиск давала, як сонячне сяйво.

Той хлопець не шукав папороть для щастя любови, а для слави своєї. Бо коли знайти той цвіт папороти і тримати при собі, то що задумаєш – сповняється.

Знайшов той хлопець цвіт папороти і задумав стати великим ученим. Він так забажав і так з ним сталося: легко поступив учитися, і то йому легко попливло, пішло в життю. Пішов по заграниці вчитися, поїхав у чужі краї шифою. І йшов він за гонором, і скоро проходили його роки, а він хотів славитися і славитися.

А коли уже нажився, коли пройшов його вік, подумав: «Я цілий вік про себе дбав, ніколи не подумав, як мої батьки живуть. Треба поїхати в свою країну і подивитися, як жиє моя родина». Подумав, так і зробив. Приїхав у свій край та й питає, де живуть його батьки, бо то село вже змінилося, і він уже навіть забув місце своє. Йому кажуть:

– Там нікого вже нема, там уже й хата розвалилася. Батьки помиралі. Мали вони одного сина, а син лишив їх, утік десь у світ і навіть не дав про себе знати. Мати дуже тужила за ним і скоро померла.

А батько теж довго не жив після неї. Від туги за сином обоє померли, – кажуть йому люде.

Пішов він на своє мітлице і дуже забанував. Знав, що ніхто, лиш він сам винен. Думав тільки про свою славу, а про рідних батьків зовсім не згадував. І його серце охопила велика розпука. Ляг долілиць і сказав:

– Свята земле, проступися, най під тобою пропаду. Земля проступилася, і він провалився, пропав під землю. То цвіт папороті останній раз сповнив його волю. І з тих пір більше папороть не цвите.

В ніч на Івана Купала

(Легенда Поділля)

Напевно, всі знають давню легенду, що в ніч на Івана Купала розцвітає квітка папороті. І хто знайде її, зможе бачити скарби під землею, зможе розуміти мову звірів, птахів.

Знають, але не кожен наважиться шукати цвіт папороті в темному лісі. Як не кепкували з Василя у селі (бо ж присягнувся, що таки знайде те чудо), він таки твердо вирішив, що піде на пошуки свого щастя.

Настала пора. Саме в північ Василь був у лісі. Темно, страшно, під кожним кущем, за кожним деревом – щось невідоме. Воно пильно дивиться на чоловіка, щось бурмоче, зітхає, а то й регоче. Не звертав уваги Василь на всю ту чортівню. Він вперто дивився в темін'я і, здавалося, ще крок і досягне своєї мети... Та чи не марить він? Далеко попереду чоловік побачив яскраве сяйво. Ніг не чуючи під собою, мчав він уперед. І ось чудо! Серед листків звичайної папороті – тендітна квітка, що випромінювала ніжне світло. Простягнув руку до своєї мети шукач квітки щастя. Ще мить і зірве. Аж ось чує він голос:

– Мене охороняє ціле військо нечистої сили. Чи ж зможеш вийти з лісу? Чи стане сил? Вертаючись, ти не повинен оглянутися, бо...

Не чекаючи пояснень, нетерплячий чоловік зірвав квітку та кинувся з лісу. Щось хапало його за ноги, щось чіплялось за його сорочку, кололо руки і лице, але сміливець рвався вперед. Аж раптом почув він крик своєї дружини:

– Василю, рятуй...

Оглянувся чоловік і раптом перетворився на кущ глоду. Не жінчин то був голос. Нечиста сила звабила. Зрозумів це чоловік-кущ, але не міг уже ні говорити, ні ходити. Лише все чув і розумів.

Не ранок шукало його все село. Повз кущ глоду пройшла Василева дружина, оплакуючи зниклого чоловіка. Він те побачив, чимдуж замахає руками-гіллям. Дружина помітила, що вітру немає, а гілля куща нахилиється в різні сторони. Перехрестилася. Не зрозуміла, що то зачарований її чоловік звістку подає. Таке диво сталося в ніч на Івана Купала.

Дитяча сторінка

Микола ВОРОНИЙ

ЄВШАН-ЗІЛЛЯ

*Да луче есть в своей земли
костью лечи инели на чуже
славне быти*

Літопис по Іпатському списку

В давніх літописах наших
Єсть одно оповідання,
Що зворушує у серці
Найсвятіші почування.
Не блищить воно красою
Слів гучних і мльовничих.
Ні, про інше щось говорить
Те старе оповідання...
Між рядками слів таїться
В нім якесь пророкування.
І воно живить надію,
Певну віру в ідеали
Тим, котрі вже край свій рідний
Зацурали, занедбали...

***

Жив у Києві в неволі
Ханський син, малий хлопчина,
Половецького б то хана
Найулюблена дитина.
Мономах князь Володимир
Взяв його під час походу
З ясиром в полон і потім
При собі лишив за вроду.
Оточив його почотом
і розкошами догідно –
і жилось тому хлоп'яті
і безпечно, і вигідно.
Час минав. І став помалу
Рідний степ він забувати,
Край чужий, чужі звичаї
Як за рідні уважати.
Та не так жилося хану
Без коханої дитини:
Тяжко віку доживати
Під вагою самотини!..
Зажурився, засмутився,

Вдень не їсть, а серед ночі
Плаче бідний та зітхає,
Сну не знають його очі.
Ні від кого він не має
Ні утіхи, ні поради, –
Світ увесь йому здається
Без краси і без принади.
Кличе він гудця до себе
І таку держить промову,
Що, мов кров'ю з його серця,
Слово точиться по слову:

«Слухай, старче! Ти шугасш
Ясним соколом у хмарах,
Сірим вовком в полі скачеш,
Розумієшся на чарах.
Божий дар ти маєш з неба
Людям долю віщувати,
Словом, піснею своєю
Всіх до себе привертати.
Ти піди у землю руську,
Ворогів наших країну;
Відшукай там мого сина,
Мою любую дитину.
Розкажи, як побиваюсь
Я за ним і дні і ночі,
Як давно вже виглядають
Його звідтілі мої очі.
Заспівай ти йому пісню
Нашу рідну половецьку,
Про життя привільне наше,
Нашу вдачу молодецьку...
А як все те не допоможе, –
Дай йому євшана-зілля,
Щоб, понюхавши, згадав він
Степу рідного привілля!»
І пішов гудець в дорогу,
Йде він три дні і три ночі...
На четвертий день приходить
В місто Київ опівночі.
Крадькома прийшов, мов злодій,
Він до сина свого пана

І почав казати стиха
Мову зрадженого хана.
Улещас, намовляє...
Та слова його хлопчину
Не вражають, бо забув вже
Він і батька, і родину.
І гудець по струнах вдарив!
Наче вітер у негоду,
Загула невинна пісня,
Пісня вільного народу.
Про славетні події,
Ті події половецькі,
Про лицарські походи,

Ті походи молодецькі...
Мов скажена хуртовина,
Мов страшні Перуна грома, –
Так ревли-стогнали струни
І той спів гудця-сіроми.
Але ось вже затихає
Бренькіт дужий, акордовий
І, замісто його, чути

Дитяча сторінка

Спів народний, колисковий.
То співець співає тихо
Пісню тую, що співала
Мати синові своєму,
Як маленьким колисала.
Наче лагідна молитва,
Журно пісня та лунає...
Ось її акорд останній
В п'яті ночі потопає.
Але спів цей ніжний, любий,
Ані перший – сильний, дужий
Не вразив юнацьке серце –
Він сидить німий, байдужий.
І схилилася стареча
Голова співця на груди:
Там, де пуста замість серця,
Порятунок вже не буде.
Але ні! Ще є надія
Тут, на грудях, в сповиточку!
І тремтячими руками
Розривас він сорочку,
І з грудей своїх знімас
Він євшан, чарівне зілля,
І понюхав юнакові
Подає оте бадилля.
Що це враз з юнаком сталось?
Лице зблідло у небоги,
Затремтів, очима блиснув

І зірвавсь на рівні ноги.
Рідний степ, широкий, вільний,
Пишнобарвний і квітчастий
Раптом став перед очима –
З ним і батенько нещасний!
Воля, воленька кохана!..
Рідні шатра, рідні люди...
Все те разом промайнуло,
Стисло горло, сперло груди.

«Краще в ріднім краю милім
Полягти кістьми, сконати,
Ніж в землі чужій, ворожій
В славі й шані пробувати».
Так він скрикнув. І в дорогу
В нічку темну та погожу

Подались вони обоє,
Обминаючи сторожу.
Байраками та ярами
Неутомно проходили –
В рідний степ, у край веселий
Простували, поспішали...

***

Україно, мамо любя!
Чи не те ж з тобою сталось?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх зосталось?
Чи вони ж не відцурались,
Не забули тебе, неньку,
Чи сховали жаль до тебе
І кохання у серденьку?
Марна річ! Були і в тебе
Кобзарі-гудці народні,
Що співали віщували
Заповіти благородні,
А про те тієї сили,
Духу, що зрива на ноги,
В нас нема і манівцями
Ми блукаєм без дороги!..
Де ж того євшану взяти,
Того зілля-привороту,
Що на певний шлях направить, –
Шлях у край свій повороту?!

Грицько БОЙКО

ВЕСЕЛІ ВІРШИКИ

Допоміг

– Прив'яжи скоріш бичка!
– А якого?
– Він же сину в нас один!
– То рябого?
– Ну, звичайно, що його!
– Де ж він мамо?
– Та на луках, як завжди!
– За дубками?
– За дубками вже нема!
– Відв'язався?

– Та про це ж і мова йде!!!
– Догадався...
– Не базикай, а біжи. Геть із дому!
– А налигач, мамо, де?
– Він на ньому!
– А до чого там бичка прив'язати?
– Прив'яжи до язика! –
каже мати.

Секрет по секрету

Я вмю держать
За зубами язик.
А от мій товариш
до цього не звик.
Секрет він почує від мене –
І зразу ж секрет у Семена.
Семен по секрету

розкаже рідні,
І мій же секрет
По секрету – мені!

Більше діла,
менше слів

Наша Галя вийшла з хати, –
Аж на грядці поросята.
Стала Галя їх корити:
– Хіба ж можна грядку рити?
В вас же їжі повна миска,
Ну, навіщо вам редиска?..
Як не соромно вам нині –
Ви маленькі, а вже свині...
Доки Галя говорила,
Поросята грядку зрили!..

Дитяча сторінка

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

ЗОЛОТІ БДЖОЛИ

У нас новина – дідусь завів бджіл. Дві маленькі хатки стоять за нашою великою хатою у садку, і я вже зранку біжу до них.

Хатки називаються вуликами.

Продеру очі, зирк у вікно – сонячні промені так і стрибають по шибках.

Зирк по хаті – а їх повна хата. Отак вистрибом літають. Наче ті бджоли. Тільки не гудуть. То на дзеркалі зблиснуть, то у відрі з водою, то на миснику серед посуду.

Якби не бджоли – сидів би і дивився.

Біжу до бджіл.

Гульк – а на порозі півень.

– Кукуріку! – здоровкається. Треба б йому нотацію прочитати за те, що знову водив курей у шкоду. Але він довго огризатиметься. Показуватиме, начебто не розуміє. Потім з ним побалакаю. Тільки й кажу півневі:

– Ніколи мені – йду бджіл пасти.

Він сердиться і гулькотить, мовби повен рот води набрав.

– Ото треба було в шкоду не ходити, – таки кажу йому.

Він образився і подибуляв до криниці. Ліг, очі заплющив.

Треба кинути йому зерна. А то геть розсердиться.

Кидаю зерна. Він згукує курей, а тут бджоли летять.

Знову запізнівся через цього півня!

Бджоли полетіли пастися аж на гречку. Якби ж вони втрапили додому!

Побіг би, пригнав би назад, але не знаю, де наші, а де чужі. Треба їх якось позначити.

Сиджу біля вуликів. Дивлюся, як танцюють золоті бджоли на сонці. Дзвенять. Раді-радісінки, що тепло, що немає дощу і що я сиджу біля них. Ці нікуди не дінуться. Вони вулик стережуть. Як би ті не заблукали – дорога до гречки далека.

Може, собаку завести, хай пасе їх. По телевізору показували, як собаки овець пасуть. З бджолами собаці буде легше – їх вовки не крадуть.

Скажу дідусеві про собаку. Вона й курей виганятиме зі шкоди.

Сонце гріє, трава росте, я слухаю.

Летять! Летять, наче літаки. Одна за одною. Ото, мабуть, напаслися!

Сідають. Залазять у вулик. Щось кажуть тим, які вулик стерегли. Хваляться, яка добра гречка.

Тепер ці спочивають, а ті летять.

Біжу за ними і свищу, щоб не одбилася яка в дорозі.

А назустріч дід.

– Куди це ти летиш?

– Бджоли пасти!

– Бджоли пасти? – дивується.

– Треба собаку завести, то не буде мені мороки.

І курей глядітиме, і бджоли пастиме, – кажу йому, – бо скільки можна без собаки жити?

– Буде тобі собака, – обіцяє. А бджоли вже полетіли – і не видно, й не чути їх. А мені знову потерпай, чи втраплять додому.

Ідемо з дідом до вуликів. Він щось там пореається.

– Смачний для тебе мед буде, – каже дід. – Такої гречки давно вже не родило.

Дитяча сторінка

Бджоли діда не бояться. Сідають на білу бороду – прямо в рот заглядають, що він скаже.

А мене ще бояться. Бо не звикли. Нічого, звикнуть.

Шкода, що в мене борода не росте.

Вони думали б, що я дід. І теж сідали б на бороду.

О, знов летять!

Вже напаслися. І не заблукали. От розумні! Як собаки розумні! Дід правильно їх вибрав.

Прямо над хатою – сонце. І вони вилітають начебто прямо з того сонця. Летять до вуликів. До нас. Гудуть, блищать проти сонця.

– Золоті в нас бджоли, – кажу дідові.

– А золоті ж, – погоджується. – Золоті...

ЯК СОЛОВЕЙКО ЧОЛОВІКА РОЗУМУ УЧИВ

(Українська народна казка)

Один чоловік піймав соловейка і хотів його з'їсти. Але пташок каже до нього:

– Ні, ти мною не наїсися, чоловіче; краще пусти мене, і я тебе навчу трьох речей, які тобі у великій пригоді стануть.

Той чоловік втішився і пообіцяв відпустити, якщо той добре скаже.

І каже соловейко:

– Ніде того не їж, що не годиться. Ніде того не шкодуй, чого вже не можна повернути. Ніколи річам неподобним не вір.

Почувши це, чоловік пустив соловейка.

А соловейко хотів довідатись, чи навчився той чоловік його ради. Полетів угору і каже до нього:

– О-о-о! Зле зробив, що мене пустив! Якби ти знав, який я скарб у собі маю, ніколи не пустив би мене! Бо в мене є дорога і велика перлина; якби ти її дістав, зараз би багатцем зробився.

Почувши те, чоловік дуже засмутився, підскочив угору до соловейка і просив, щоб він повернувся до нього.

Тоді соловейко каже:

– Тепер я пізнав, що ти дурний чоловік. Все, що я тебе вчив, пішло марно. І шкодуєш за тим, що вже не може повернутись. Неподібні речі ти повірив! Дивися, який я маленький. Де ж у мені може вміститися велика перлина?!

Та й полетів собі.

*«Хлюпнуло море з розгону на мокре каміння,
піна осіла на берег валочком білявим.
Соннес сонце купалось, не тонучи в морі,
десь не вгасали веселого дня переливи...»*

Юрій ЯНОВСЬКИЙ